

ILISIMATUSAAT

ILISIMATUSARFIMMI PINNGORTITALERIFFIMMILU

ILISIMATUUTUT MISISSUKKAT

2021-22

Ilisimatusaat 2021-22 Ilisimatusarfimmiit
Pinngortitaleriffimmiillu – Nunani Avannarlerni
Piorsarsimassutsikkut Attaveqaammiit (NAPA-miit)
tapiiffigineqarluni – saqqummersinneqarpoq.

Aaqqissuisut: Flemming A. J. Nielsen aamma Maliina
Jensen

Nutserisut: Peter Olsen Lennert aamma Emma Kristensen

Kukkunersiuisartog: Naja Paulsen

Ilioraasoq: Malou Media

ISBN 978-87-90197-15-5 (pdf-fili)

ISBN 978-87-90197-16-2 (naqitigaq))

IMAI

Oqaatsit, atuakkiat tusagassiuutillu

- 4 Nassaaq nutaaq: Kalaallisut atuagaq siulleq
- 8 *Kinamiuaqqat pingasut* aamma Arctic Noir
- 10 *Kakaliit / Kakalêwt* – Hans Lyngemit isiginnaagassiaq kulturikkut naapinneq, ajorluinnartumik inerneqartoq, pillugu
- 13 Kalaallisummi oqaatsivut ataqqineqanngillat!
- 15 Qanorooq kalaallit tv-aviisiat pillugu oqaluttuaq

Inuiaqatigiit inuussutissarsiornerlu

- 17 Nasiffik: Ilisimatusarfimmit nunanut allanut aamma sillimaniarnermut politikkimik qitiutitsineq annertusineqarpoq
- 21 Oqareerillaataa iliuuseqarneq – inuusuttut najukkami piujuartitsinermik pilersitsiniarnermi peqataaneri
- 23 Kalaallit Nunaanni aqutsinermik aamma suliffeqarfinnik ineriartortitsineq
- 26 Ulluinnarni ingerlatsinermi sullivimmi avatangiisit atuutsinneqalerneru

Meeqqat inuusuttullu

- 29 ”Aliortukkatut misigisimavunga uanga takuneqanngitsuusaatut ippunga” – Kalaallit Nunaanni meeqqanut angerlarsimaffimmi inissinneqarsimaneq pillugu
- 31 Pisinnaatitaaffiit oqaloqatigiinnerit aqutugalugit pilersineqaraangata – meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit ilisimatusarnermi suliniut
- 34 ’Are u dum, stupid or dum ha?!’ Nipi qinngarsuisoq generation Z aamma Alpha-meersoq – Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu inuit attaveqatigiiffiinik atuineq
- 36 Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarianni tekniki nutaaq – eye tracking atuarnermik ilinniartitsinermi

Pinngortitaleriffik

- 38 Kalaallit Nunaanni imaani ilisimatusarnermi pissutsit nutaat atuukkaluttualeqaat
- 41 Qilalukkap qernertap uumasuunera tupinnartoq

Flemming A. J. Nielsen

Teologiimut
Immikkoortortaqarfimmi
pisortaq, lektori, ph.d.

fni@uni.gl

Nassaaq nutaaq: Kalaallisut atuagaq siulleq

Ukiut 283-it qaangiupput siullerpaamik atuakkamik kalaallisut allassimasumik naqitaqartoqarmat. Tamanna 1739-mi pivoq atuagaq tassaavoq ABC, tassa atuagaq atuarnissamik ilinniusiut. Atuagaq ukiorpassuarni tammaqqasimavoq, kisianni assut tupaallannartumik qanittukkut Danmarkimi nassaa-rineqarpoq, Det Kongelige Bibliotekip katersaasa amerlaqisut akornanni.

Kalaallisut atuagaq siulleq pillugu takussutissat

1736-mi Københavnimut tikinnermi kingornatigut Hans Egedep Kalaallit Nunaannut ajoqersuiartorneq suli aquppa akuttunngitsumillu Kalaallit Nunaanit nalunaarusianik pissarsisarpaq, ilaatigut meeqqat atuartut atuarsinnaanermi ajornartumi siuariar-tornerat pillugu. Taamanikkut 1740-kkunni Kalaal-

lit Nunaani koloniit (illoqarfiit) pingasuinnaat piviusuupput: Christianshåb (Qasigiannugit), Godthåb (Nuuk) aamma Frederikshåb (Paamiut). 1743-mi nalunaarutit Christianshåb-imit aamma Godthåb-imit tikipput taamaattumillu Hans Egede sumiiffinni taakkunani marlunni meeqqat atuartut tamaasa allattorsinnaavai. Meeqqat ilaat naqinnernik ilisarinnissinnaapput, allat naqqinnerit katiterlugit taasinnaavaat kiisalu pikkorinnerpaat oqaatsinik eqqortumik atuarsinnaapput. Atuarsinnaanermik ilinniartitsinermi tunngaviususaaq tassaavoq ABC, allattukkami pisoqqami taamatut allassimavoq.

Hans Egedep ABC-ata tunua. Atuakkap gallerneqarsimanera 1740-kkunni nalinginnaasuvoq.

Assi: FAJN

Hans Egedep meeqqat kalaallit atuartut pillugit allattugaatini 1744-mi tamanut saqqummiuppaa. Tamatuma kingornatigut Kalaallit Nunaanni atuagaq siulleq pillugu takussutissat tammariartorput. Kalaallisut atuakkiat pillugit oqaluttuat pillugit allaaserisani amerlanerni Hans Egedep katekismusia (kristumiuussuseq pillugu ilinniusiaq) 1743-meersaq pillugu atuartaqarsinnaavoq, akuttunngitsumik taanna atuakkanut kalaallisut naqinneqartutut siullertut taaneqartarpoq. Kisianni ukiorpassuit ingerlanerini Hans Egedep ABC-a 1739-meersaq eqqaaneqartanngilaq.

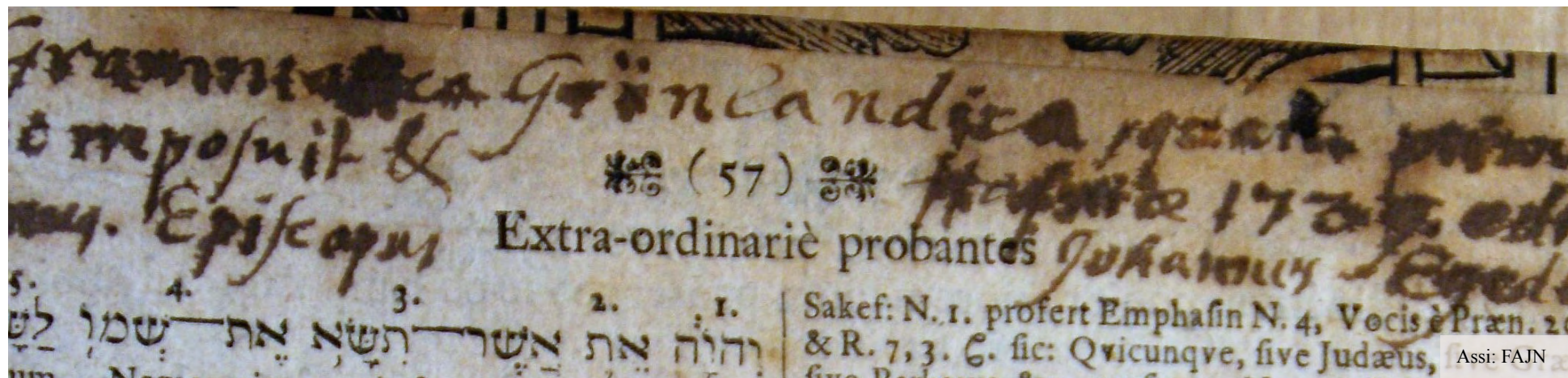
Aatsaat tamanna pivooq 1890-imi taamani kalaallisut atuakkiat pillugit allattukkamik saqqummertoqarpoq, taanna suliarineqarpoq

Jakobshavnimi (Ilulissat) nakorsaasimasumit, Christian Pfaff-imit. Tassani eqqaaneqarpoq “ABC kalaallisut aamma atuaaniut saqqaa amigaataasoq. Q[uppernerit] 40. Imaasinnaavoq H[ans] Egedep mit saqqummersinneqartoq, Kbhn. 1739.” Ajoraluartumik Pfaff allanngilaq paasissutissat suminngaannit pissarsiarisimanerlugit aamma nammineq atuagaq takusimanerlugu. Kisianni taanna tassaavoq Hans Egedep nammineerluni eqqaanninnerata kingornatigut siullersaalluni taassuminnga ABC-mit eqqaasaqartoq.

Ukiorpassuit qaangiuttut, 1932-mi, eskimologimi professori tusaamasaq William Thalbitzer Kalaallit Nunaat pillugu ilisimatusarnermut pileqqaarneranit allattukkanik saqqummersitsivoq, kiisalu

Pfaffip atuakkiat pillugit allattugaani ilisimavaa imaassinnaasoq kalaallisut ABC 1739- mi naqinneqarsimasooq piusimasooq. Kisianni Thalbit-zerip nanisinnaasimanngilaa taamaattumillu Kalaallisut Nunaat pillugu ilisimatusartut amerlanersaasa 1932-milli aammattaaq ilimagisimavaat atuagaq tammarsimasooq.

Hans Egedep ABC-ata iluani eqqaamassutissaq latinerisooq assamik allanneqarsimasooq: “Grammatica Grönländica, quam primo composuit & Hafniæ 1739 edidit Dom[inus] Episcopus Johannes Egede”. Qaliliussat atorqeersimapput pappiaqqat igitassat atuakkiat bibelimi ilinniuttip hebræerisut allanneqarsimasut.

Atuagaq nassaareqqinneqarpoq

Europamiut ataatsimoortumik ilisimatusarnermik ABC-t oqaluttuarisaanerit pillugu suliniutaannut atatillugu uanga Københavnimi Det Kongelige Bibliotekip katersaatai misissortillugit paasilerialarpara Hans Egedep ABC-a 1739-meersoq suli paarilluagaqisoq. Biblioteki taanna ilumoqqinnaaq atuakkanik marlunnik peqarpoq, naak tamanna siornatigut ilisimaneqarsimangikkaluartoq aat-saalli massakkut. Ajoraluartumik atuakkiat taakkua marluk saqqaat peqanngillat, aamma ukioq suna-nersoq naqinneqarsimangilaq. Det Kongelige Bibliotekip database-ani allassimavoq atuakkiat taakkua marluk 1757-imi saqqummersinneqarsimasut, kisianni atuakkiat imarisaasa misissorluarnerisigut paasinarsivoq, ukioq taanna eqqunngitsoq.

Atuakkiat aappaa Universitetsbiblotekimi Københavnimit pisoqqameersuuvoq. Atuakkiat taassuma iluani eqqaamassutissaq allanneqarsimasoq latinisut. Kalaallit oqaasiinut nutserlugu imatut allassimavoq: "Atuagaq kalaallisut ilinniaqqaatis-saq hr. biskop Hans Egedep siullermik katitersimasaa aamma saqqummersillugu Københavnimi 1739". Eqqaamassutissap eqqortuunera qularutissaanngilluinnarpoq. Tamanna takuneqarsinnaavoq atuakkiat imarisaa kalaallisut allatanut allanut sanilliikkaanni, tassa aammattaq Hans Egedemit piffissami 1739-43-mut allanneqarsimasut.

ABC-mi ilaapput Martin Lutherip katekismusiani pingaarnerit ilaat, taanna 1536-mi iluarsaaqqinne-rup kingornatigut atuarnermut ilinniartitsiner-mi Danmarkimi aamma Norgemi tunngavigineqar-tarsimavoq. Taakkua saniatigut arlalinnik qinnute-qarpoq aamma tussiutit arfineq pingasut ilanngun-neqarsimapput, katillugit allaaserisat oqaasertaanik quppernerit 20-t allaffigineqarsimapput, taakkua saniatigut quppernemi 20-ni naqinnerit aamma taaguiner-mut ilinniutit allanneqarsimallutik.

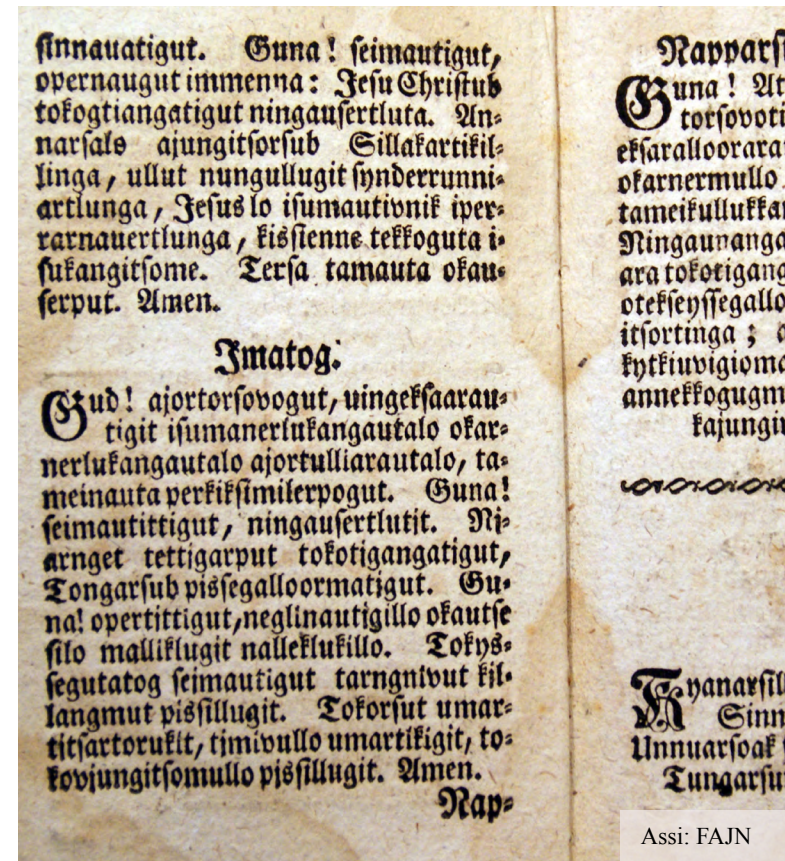
Sooruna Kalaallit Nunaanni atuagaq siulleg pingaaruteqartoq?

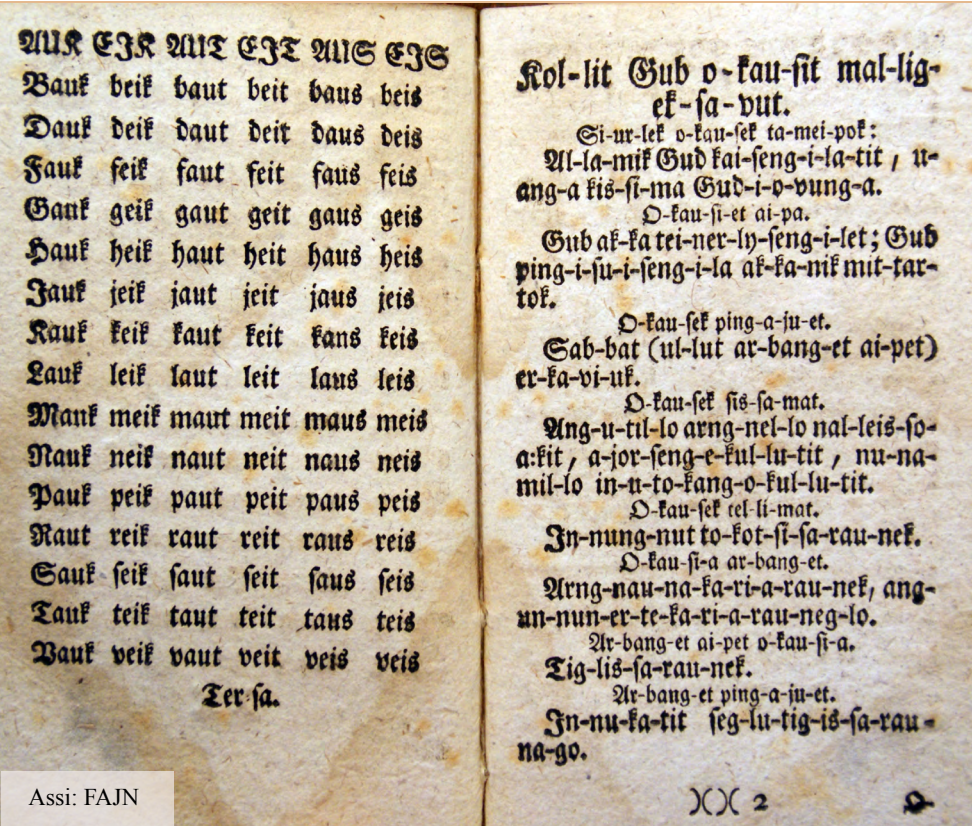
Atuagannguaq katillugit 40-nik qupperneqartoq kalaallit kulturianni oqaluttuarisaaner-mut nutaajunerusumut pisoq pingaaruteqartuuvoq. Taamanikkut tamanna tikillugu Kalaallit Nunaanni allanneqartut assaannarmik allatat kisimik isumalluutigineqarsimapput. Kisianni atuakkiat naqiterneqarsimasut atorlugit atuarsinnaaner-mut ilinniartitsineq pitsannorsarneqarsinnaavoq, aamma iluatsitsineq malugineqarluarsinnaalerpoq.

Hans Egedep Illuerunnernut 1721-mi tikinnerata kingornatigut ukiut 100-t suli qaangiutinngitsut Kalaallit Nunaata Kitaaniittut tamangajammik namminneq oqaatsiminnik atuarsinnaalersimapput, kiisalu ineriartorneq utertinneqarsinnaanngitsoq aallartinneqarpoq. Kalaallit Nunaani aviisi siulleg Atuaqagdliutit 1861 saqqummeqqaartaler-mat,

*Hans Egedep ABC-nit qupperneq:
Qinnutit immikkoortuata naggataa.*

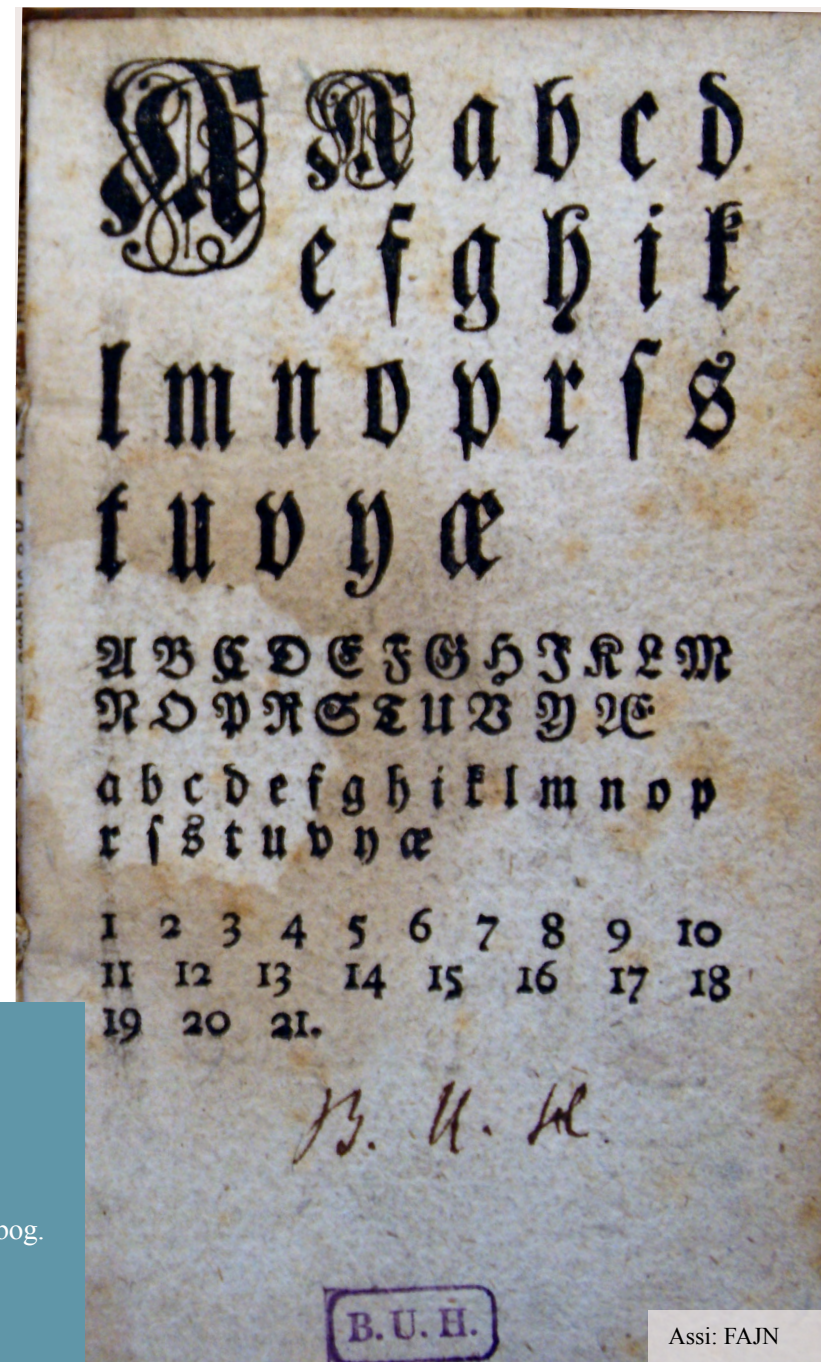
kalaallinut tamanut ammasumik pisoqartalerpoq, kalaallillu tusagassiut nutaaq taanna atorluar-paat. Tamanna aallarniutaavoq nutaalamut kalaallit naalagaaffianut imminut tatigisumut aallarniu-taavoq. Kisianni taanna oqaluttuaq allaavoq.

Assi: FAJN

Hans Egedep ABC-ata quppernera siulleq. Kisitsisit naaffigaat 21, taamanikkut taanna tassaavoq kisitsit annerpaaq, kalaallisut ajornanngitsumik taaneqarsinnaasoq.

Assi: FAJN

Hans Egedep ABC-ata quppernerisa ilaat, taanna tassatuaavoq kalaallisut atuagaq naqinnerit goterit allannerit (naqinnerit peqingasut) atorlugit naqitaasimasoq. Quppernermi saamerlermi immikkoortoq katitaanermut ilinniutinik naggaserneqarpoq. Taanna tassaavoq oqaaseq marlunnik taanilik "Ter-sa" (tassa), tamatumunnga ilutigitillugu atuarnermik ilinniarnermut aallaqqaasiutip kingulersaat: "katiterineq" (taanerit katiterlugit oqaasinnngortitsineq). Quppernermi talerpilleri takuneqarsinnaapput Inatsisit Qulit aallaqqaataat qulequtalerneqarsimasut, allassimavorlu: "Qulit Guutip oqaasii malitassavut".

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Flemming A. J. Nielsen og Thorkild Kjærgaard: Den første grønlandske bog. Tidsskriftet Grønland 70 (2), 2022, s. 103-122.

Annemette Hejlsted

Lektor, ph.d.,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinerimut
Tusagassiutilerinerimullu
Immikkoortortaq

annhe@uni.gl

Kinamiuaqqat *pingasut aamma* **Arctic Noir**

Atuagaasivinni iikkamiittumi atuagaq qerasuumik qaleqanngitsoq, pisoq nungullarsimaqisoq, katagannginniassammat tasisuaartumik ungersimavoq, taanna anaanannit aanama taassagaluarpa tasisuasorsuartut. Atuagaq pinerluttulersaarutaavoq tassaasoq uanga atuaaqitassaralua, tassami soqtiginarseqqilermat. Oqaluttualiaq tassaavoq Kerstin Ekmanip pinerluttulersaarutaa *De tre små kinesere* 1961-imi saqqummersoq, piffissami kingullertigut suussusia allanngorsimasoq. Ullutsinni pissutsit tunngavigalugit isigissagaanni Ekmanip pinerluttulersaarutaa imaangilaq tassaaginnartoq psykologimit isigalugu pinerluttulersaarut siullit ilaat nunani avannarlerni atuakkiortartut akornanni, tassani aammattaq nunani avannarlerni atuakkiani pinerluttulersaarutini suussuseq nutaaq naliminik sioqutsisoq – Arctic Noir [Atuakkiat issittumi pisut], taakkua aatsaat 2010-kkut ingerlanerini takkupput

nalinginnaasumillu oqaluttuat Kalaallit Nunaanni pisutut attuumassuteqartarput.

Suussutsimut taaguummi Arctic Noir pineqarput naleqqiussat marluk – Issittoq nunami sumiissusertut aamma pinerluttulersaarut sakkortooq, sorsuunnersuit marluk akornanni aallartilluni 1950-ikkunnet ingerlasoq, atuakkiortut Raymond Chandler aamma Dashiell Hammett pingaarnertut atuakkiortuullutik. Pinerluttulersaarutini Arctic Noir tassaavoq iluseq pinerluttulersaarutini ilisimatusartoq Willy Dahl malillugu pinerlunneq aamma taassuma paasiniallugu paasineqarnera qitiupput. Oqaluttualiami allat tamarmik – avatangiisit, psykologi, inuiaqatigiinnik isornartorsiuneq aamma immaqa taalliat aamma quiasaarinerit – pinerluttulersaarummi soqutaasariaqanngillat. Arctic Noir-imi Issittumi aamma aaqqiagiinninnerit “allatut” pineqartut

tassaapput Issittumut attuumassuteqartut. Killiliussat pinerluttulersaarummi pineqartumi aamma aaqqiagiinnerni pisuni, pisutut pilersinneqartut allatut oqaatigalugu Issittumi silap pissusianut, pingortitamut aamma kulturinut attuumassuteqarput. Oqaluttualiaq assersuutigalugu Nuummi, Reykjavikimi imaluunniit Kirunami pisutut oqaluttuarineqartarpoq, nalinginnaasumik pisutut pilersinneqartuni sammeneqartarput, apeqqutit silap pissusianut tunngasut imaluunniit inuuniarnermi ajornartorsiutit Issittumut attuumassuteqartut. Kalaallit Nunaannut assersuutit ilisimaneqarput Mads Peder Nordbo-p *Kvinden uden hud* (2017) aamma Steffen Jacobsen-ip *Et bjerg af løgne* (2015).

Ekman-ip oqaluttualiaani pisoq sumiiffimmi piviusuunngitsumi taasami Rakisjokkimi, taanna tassaavoq qaqqami stationi Sverigemiittoq qaasuitsup avannaaniittoq. Sumiiffik taanna anginngitsoq oqaluttuarineqarpoq issittumi pinngortitaq aamma tassani uumasut innersuusstigalugit kiisalu silap nillissusia/kiassusia aamma qaasuitsup taarnersua oqaluttualiami oqaluttuani pingaaruteqarput. Nunarsuaq *Tre små kinesere*-ni saqqummiunneqartoq pinerluttulersaarummi immikkut ittutut ippoq, tamakku nalinginnaasumik illoqarfinni imaluunniit matoqqasuni aamma sumiiffinni killeqarluinnartuni pisaraluarput, soorlu atuagaateqarfinni, umiarsuarni aalamik ingerlasuni aamma qimuttuitsuni, kisianni qaqqami stationi ukiuunera tamakkerlugu matoqqavoq sumiiffik tikikkuminaatsoq aamma taamaalilluni avinngarusimasumiittutut ippoq. Matoqqanerup taassuma akerliatut qaqqami stationi saamit upperisaminnik sammisaqartarfiinut aamma najugaqarfiinut qimanneqarsimasunut ammaassivoq, taamaattoqarneratigut Rakisjokk saamit kulturianut qimanneqarsimasumut killiliussanut qitiusutut ilerluni.

Inuttaatinneqartuni aammattaq pinerluttulersaarutini pingasuusartut malinneqarput paasiniaasartoq, pinerluffigineqartoq aamma pinerluttoq. Soorlu Conan Doyle-mi paasiniaasartoqarpoq aamma taassuma ikiortaa. Ekman-ip oqaluttualiaani taakkua tassaapput kulturimi nutaaliami inuttaasut qitiusut: Politeeq aamma eqqumiitsuliortoq. Pinerluttoq aamma pinerloqataa, marluullutik najukkami qangali inuiaqatigiisusut tunngaveqarput, tassaapput tuttuutilik aamma saamini inuiaqatigiinnguani qullersaasoq, pinerluffigineqartut tassaapput saami arnaq inuusuttoq aamma qalipakkanik eqqumiitsuliortartoq.

Oqaluttuaq aaqqiagiinnermut tunngallunilu aaqqissuussaavoq, akuttunngitsumik Issittumut attuumassuteqartinneqartartoq: Inuiaqatigiit nutaaliat aamma qangali inuiaqatigiit ileqquisa akornanni aporaanneq. Oqaluttuaq siulleq, tassa imaappoq pinerlunnerup(it) paasinialugit paasineqarnerat, pinerluttunik paasiniaasartut pillugit oqaluttuaavoq nalinginnaasoq, tassani pinerluttunik paasiniaasartoq pisut avataaniilluinnarpoq susaqarnani isiginnaartuusoq. Akerlianik oqaluttuap aappaa aaqqissuussaavoq kulturip nutaaliap aamma qangali kulturip aporaannerisut. Ataatsimut isigalugu tassani pineqarpoq aaqqiagiinnginneq nutaajusoq – angutip arnaq inuusuttoq naartutilersimavaa aamma annilaangatigaa, tamatuma nuliaminit pigissaartumit paasineqarmissaa. Arnap inuusuttup imminut toqunnissaminut pinngitsaalineqarnera pisinnaavoq, saamip taamatut pisoqarneranik unitsitsinnaagaluartup soriangitsoornera ileqquusunik pingaartitsineq pissutigalugu. Arnaq inuusuttoq imminut toqunnissaminut pinngitsaalineqartoq, kinguaariit utoqqartaanit annaanneqarsinnaasimagaluarpoq, taannali ileqqutoqqat malillugit inuuvoq, teknikkikkut nutaalianik sunilluunniit, soorlu nalunaaqutanik, radionik nillartaatsivinnilluunniit peqarani. Kinguaariit utoqqartaata akueraa arnap inuusuttup pinngitsaalillugu imminut toqutsinneqarnera, taamaaliornikkut kinguaariit ataqpineqarnerat annaanneqassamat.

Kulturip nutaaliap aamma inuiaqatigiit qangaaniilli pissutsit malillugit inuusut akornanni aporaanneq Kerstin Ekman-ip issittumi pinerluttulersaarutaani tikkuarneqarpoq aaqqiagiinngissutaasinnaasoq, Issittoq tamakkerlugu piusoq aamma taamaakkami atuagaq *Tre små kinesere* maannakkut pisunut tunngavoq Arctic

Noir sioqqullugu. Akerlianik pinngortitaq aamma silap pissusia qajannartutut aamma tungiorneqartussatut isigineqanngillat. Tassaniiginnarput. Taamaammallu *Tre små kinesere* taamanikkut pissutsinut naleqquppoq. Kingusinnerusukkut pinerluttulersaarummi *Händelser vid vatten* (1992) akerlianik Ekman siumut tikkuussivoq tassani inuiaqatigiit nutaaliaasut pinngortitamik aserorterinerat qitiutikkamiuk.

Atuakkat atorneqartut

Lisa Nørnberg Andersen m.fl. Grønlands noir – Arctic noir: *Dansknoter* 1/2019, 2019, qupp. 46-48

Willy Dahl: Om litterariteten i kriminallitteraturen. I: *Den sidste gode genre*. Århus: Klim & NSU, 1995.

Kerstin Ekman: *Tre små kinesere*. København: Gyldendal, 1994 (svenskii oqaasiinit ima taaguuteqartumit *De tre små mästarna* (1961) nutserneqartoq).

Kerstin Ekman: *Händelser vid vatten*. Stockholm: Bonniers, 1992.

Steffen Jacobsen: *Et bjerg af løgne*. København: People's Press, 2015.

Mads Peder Nordbo: *Kvinden uden hud*. København: Politiken, 2017.

Birgit Kleist Pedersen

Lektor emerita,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialeriner
Tusagassiutulerinermullu

bipe@uni.gl

Kakaliit / Kakalêwt

– Hans Lyngemit isiginnaagassiaq kulturikkut naapinneq, ajorluinnartumik inerreqartoq, pillugu

Nalaatsornerinnaangilaq Hans Lynges Knud Rasmussenip ilisimatuullu William Thalbitzerip suliarisunik nangitsisussanngortinneqarmat. Piginnaaneq inuianni qanganisarsiuut oqaaserissullu pigisartagaat malussarissuseq Hans Lyngep pigaa, Knud Rasmussenilu assigalugu kalaallit oqaasii allanngorarneqaaqisut sa-persaatigisarinnilai utoqqaallu iluatinnartunik qaffiisinniarlugit “aalisallaqqis-suuvoq” (Bent Rosenkilde Nielsen, Atuagagdluutit/ Grønlandsposten, 1956).

Atuakkiortoq, assigiinngitsut atorlugit eqqumiit-suliortoq, siulinit eqqaamasanik katersisoq aamma politikeri inoqatiminut sunniuteqartoq Hans Lynges (1906-1988) Kalaallit Nunaani *aammataaq* ilisarimaneeqarpoq amerlasuunik nammineq suliaminik isiginnaartitsisusiortarnermigut, kalaallisut allattarlugit kalaallit kulturiat aamma inuiaqatigiinnut tunngasut aallaavigalugit. Isiginnaagassiani tamakkunani amerlasuuni nammineq najoqqutassiorlugit, tunuliaqutaliorluni, isiginnaartitsisut atisaliarlugit aamma ilitsersuil-luni. Isiginnaartitsissutiliai amerlasuut politikik-kut oqariartuuteqartarput, erseqqissuusinnaasunik imaluunniit anngiussanik.

Isiginnaagassiat taakkua ilaat tassaavoq *Kakaliit* 1956-imeersoq, tassannga isumassarsiamut tunngaviuvoq nunaqarfimmi Kullorsuarmi oqaluttuaq Hans Lyngemit 1952-imi allanne-qartoq. Hans Lyngemut oqaluttuortoq tassaavoq Êvartêrak (Edvardt Frederiksen, 1884-?), sumiiffimmi oqaluttuallaqqinnerpaat ilaattut ilisimaneqartoq. Oqaluttuaa taaguuteqarpoq *Angákuarsârdlune kavdlunânik ajortumêriniar-neq*.

Oqaluttuami pineqarput Upernavimmi aapparit taakkua panissaartik niuertup nulianut toqusi-masumut atsiussimavaat. Meeraq kusarnartumik

atialsorneqarpoq paarsisuminillu niuertumu-kaanneqarpoq “uikuni” pulaassammagu. Niuertup pulaartut anisimmagit meeqqap angutaa assut nikanarsarneqarsimasutut misigivoq, tassami angakkorsuugami panini niuertoq ataqqiniarlugu atersimagamiuk. Akiniaaniarluni toornani, Kaka-liit, niuertumut aallartippaa. Kakaliit arnatut akiugassaangitsutut isikkoqarpoq niuertullu ingerlaannaq ajuutigilerpaa. Ajuutiginermik naapit-tarpaa pisiniarfimmilu pissarsiarineqarsinnaasunik kusanarnerpaanik tuniorartarlugu. Kiisami paasiga-miuk anersaamat toqungasumut asannilersimalluni niaqulaartunngorpoq toqullunilu. Taamaalilluni niuertumut akiniaaneq iluatsippoq.

Isiginnaartitsissusiaq *Kakaliit* februaarip ulluisa aqqarnganni 1956-imi, Hellerupimi Kalaallit Illuanni Tranegårdsvej 26-mi siullerpaamik isiginnaartitsissutigineqarpoq, Københavnilu marloriarluni isiginnaartitsissutigineqarluni kalaallit inuusuttut inuttaralugit. Unnuk taanna isiginnaartitsissutigineqaaqarmat *Atuagagdliutit/ Grønlandsposteni* Bent Rosenkilde Nielsen isiginnaartitsissut pillugu imatut allaaserinnippoq:

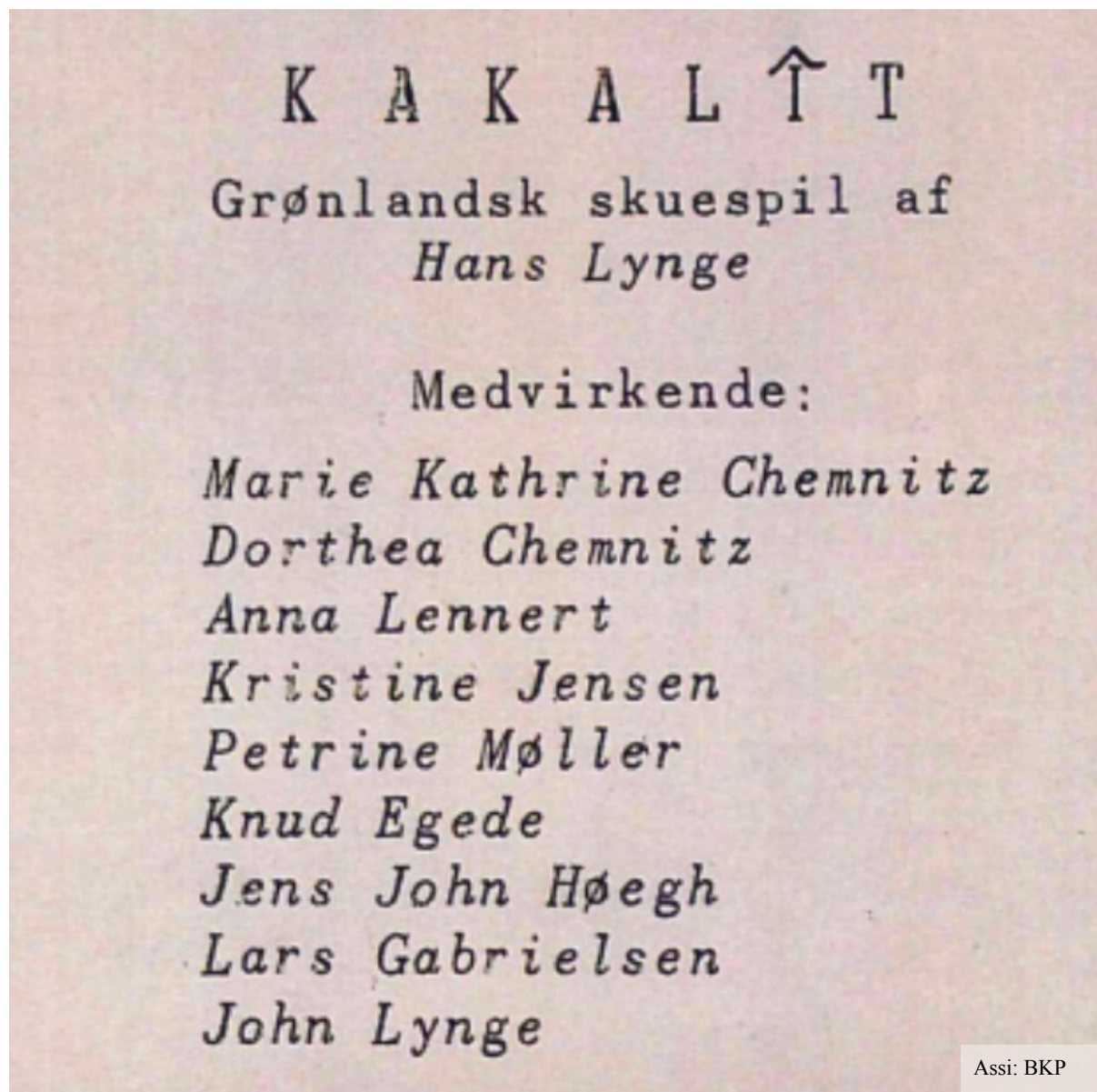
Isiginnaartitsisut Knud Egede, Jens John Høegh, niviarsissat Chemnitzikkut ilagisaat torrallaalluavipput. Isiginnaartitsissutit oqaasertai takisuut amerlanerillu danskinut uuminarsaarutit nipeqartut kalaallinillu isiginnaartunik illaatigineqartarlutik. „Kakaliit” Københavni amerlasuunut isiginnaartittariaqaralarpoq, sorsunnerup kingorna kalaallit isiginnaartitsissutiviannik takutinneqartoqarsimanngimmat. Kalaallit Nunaanni inuusuttunut imaanngitsunut aamma isiginnaartitsissutigittariaqaralarpoq, imarisaatami ukiut qanganitsat nutaanut atassusermagit, tassaammallu atuakkiortup kalaaliusup isumaa kalaallit danskullu pillugit apeqqummut.

Paasissutissaq

Kakalêwt:

”imaagunarpog niviarsiarag toqusimasog taamak ateqarsimasog angutip toornaliussimagaa. Taamaattut ingitsillugit ilineqartarput” (Hans Lyng)

Kalaallit Danmarkimi angerlarsimaffii pillugit annertunerusumik atuarit uani: 1980-4-Artikel02.pdf (tidsskriftetgronland.dk)

Assi: BKP

Isiginnaartitsissut aappasaanik isiginnaartitsissutigineqarpoq Peqatigiit Kalaallit 2. april 1956-imi poorskimi nalliuttorsiornerni.

Assi: Jacob Maarbjerg/Ritzau Scanpix

Eqqumiitsuliortoq Hans Lyngé, 1953.

Isiginnaartitsissut pillugu allaaserinnermi erseqqil-luinnartumik isiginnaartitsissutip oqariartuutaa ersip-poq: pissaanilinnut oqalunnissamat periarfissaqar-tinneqanngikkaanni danskinut nunasiaatinngornerup kingornatigut, taava isiginnaartitsisarfik atorlugu isornartorsiuneq apuunneqarsinnaavoq ulluinnarni pisartut sakkortuumik tunngavilersorlugit, tassani innuttaasut taakkua marluk akornanni naapertuut-toqannginnera ersersillugu. Isiginnaartitsissusianik taamaattunik Hans Lyngé arlalinnik peqarpoq.

Paaseqatigiinneq – kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuneq

Alla soqutiginarloq tassaavoq politikikkut oqariartuutit ersersinneqanngitsut saniatigut, tassaavoq oqaluttuap siullerpaamik allanneqarnermit allanngornera isigin-naartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassami allanngornera. Évartêrkap oqaluttuaata allassimanerani isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassamat sanilliukkaanni, isiginnaartitsineq aqqanilinnik immik-koortoqarpoq, taava erseqqilluinnarpoq immikkuualuttut arlallit ilanngunneqarsimasut, tassa oqaluttuap siuller-paamik allanneqarnerani ilaanngitsunik. Taakkua saniatigut nassuiaatit assigiinngitsut ilanngunneqarsimap-put. Pineqartut tassaapput 1) isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassat kalaallisut allanneqarneri, 2) isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassat danskisut allanneqarneri aamma 3) isiginnaartitsinerup qanoq ingerlanissaanut malitassat kalaallisut allanneqar-qaarnerannit isiginnaartitsinermi aqqissuussanut tamanut tunngatillugu danskisut eqikkaanerit. Nassuiaatit taakkua Hans Lyngé eqqumiitsuliortutut kiffaanngissuseqarnera ersersippaat, taamaaliornermigullu paaseqatigiinnerit tamaasa ilannguppai, kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuinertut taaneqartartut. Tamanna imatut paasineqassaaq oqaasertalersuivoq tamanut oqaatsillu taakkua paaseqati-giinnerup avataaniittup imaaliillaannarluni eqqoriar-sinnaanngilai siullerpaamik allanneqarnera taamaallaat atuaruniuk.

Kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuneq

Naatsumik oqaatigalugu kulturi tunngavigalugu oqaatsinik atuinermi pineqarpoq imminnut paaseqatigiittut oqaatsinik atuinerat, taamaallaat ataqatigiinnikkut paasineqarsinnaasoq, tassa inuit akunnerminni kulturikkut ataqatigiinnerat pissutaalluni – ilisimasarpaat qanoq isumaqartoqarnerisooq, naak tamanna oqaatigineqanngikkaluartoq.

Kisianni Hans Lyngé aammattaaq eqqumiitsuliortutut kiffaanngissuseqarneq atorpaa oqaluttuap allamat saatsillugu, tassani soorlu assersuutigalugu kalaallit aamma danskit akornanni naapertuuttumik pisoqannginnera, taanna 1953-imi tunngaviumumik inatsisip allanngornerata kingornatigut misigineqarpoq, tassani Kalaallit Nunaat Danmarkimi amtinngorpoq taamaalillunilu pappiaqqatigut danskit amtiannut allatulli naligiissinneqarluni.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Hans Lyngé: *Inegpait eller fornemme mennesker, som Melville Bugtens eskimoer kalder sig selv: Upernavik norddistrikts ældre historie* (Meddelelser om Grønland, 90). København: Reitzel, 1955.

Birgit Kleist Pedersen: Hans Lyngé – en passioneret amatør i tilblivelsen af den grønlandske teaterscene. *Peripeti. Tidsskrift for dramaturgiske studier. Sænummer 2019*, s. 1-24. http://www.peripeti.dk/wp-content/uploads/2019/09/Peripeti_GrønlandsTeaterhistorie_PåVej.pdf

Birgit Kleist Pedersen: *Fra Homer til Aron. Speciale*, Ilisimatusarfik, 1995.

Bent Rosenkilde Nielsen: Hans Lyngé Upernaviup pigissaine avangnardlerne. *Atuagagdliutit/Grønlandsposten* 19. april 1956, s. 12. <https://timarit.is/page/3778507?iabr=on#page/n9/mode/2up/search/inegpait>

Camilla Kleemann-Andersen

Adjunkti ph.d.-
inngormiartoq,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialeriner
Tusagassiutilerinermullu
Immikkoortortaq

ckla@uni.gl

Kalaallisummi oqaatsivut ataqqineqanngillat!

Oqaaseqatigiit taakkua kalaallit akornanni tusarnartaanngilluinnarput. Ippasaaningguakkunni inuit attaveqatigiittarfiisa ilaanni naammattoorpara arlaat oqaatsit pillugit oqallitsitsilaavissulersimasoq. Oqallinnermik aallartitsisoq suliffimmini kalaallisuinnaq oqalulluni sulinini naaniarsaralugu misileraasimavoq. Assut ajornakusoorsimavoq misileraanerminilu siviisunngitsumi misigissutsit assut oqimaatsut atorsimanerarpai. Saqqummiussaa assut allanit ilalerneqaqattaarpoq, oqallinnermi ilaliussat 100-t ataati-larlugit allattoqarsimavoq, maluginiarparalu aamma akerlilerneqanngitsoq. Ilaliinerit ilaat ingasatsiarput, tassami qallunaaluartut amerlasuut nipeqaramik. Unali oqallinneq assersuut ataasiinnaavoq, nunatsinni oqallinnernit assingusunit amerlaqisunit. Tassami oqaatsit pillugit oqallinnerit sammineqale-raangata inuiaqatigiit marlunnet avinneqarajuttarput,

tassa kalaallit qallunaallu. Imaluunniit toqqaannarnerusumik oqaatigalugu kalaallisuinnaq oqaluttut aamma *kalaallisut oqalussinnaanngitsut*. Tamanna ataasiinnaanngitsumik nassuiaatissaqarpoq, ataatsi - mulli isigalugu nunasiaataasimanerup kingunerisa ersiutigigaat oqaatigineqarsinnaavoq.

Kalaaliussuseq oqaatsillu

Kalaallit Nunaanni kalaallisut oqaatsit kinaassutsimut assut atatinniarneqartarput, ilaatigullu kalaaliussutsimut uuttuutitullusoq atuutsinniarneqartarlutik. Oqaluttuarisaanerput isigissagaanni kalaallisut oqalussinnaaneq aallaavigalugu qanoq kalaaliutiginermit uuttuusersuineq takornartaanngilaq. Nutarterinerup nalaani ulluinnarni *scmpccppi qtuci cc/pgto kmtaaneqartartup* nalaani kalaallit arlallit qallunaatuinnaq oqaaseqalersimapput, kalaalius-

sutsimut uuttuutaasartut allat, ilaatigut soorlu inunngorfik, najugaq ilaqtutallu tamarmik Kalaallit Nunaanneeraluartut kalaaliunngitsutut isigineqartarlutik, oqaatsit aallaavigalugit. Kandidatinngor- niutigalugu inaarutaasumik allaaserinninninni oqaatsit pillugit oqallinnerni misigissutsit takus- saanerusut internettimi nutaarsiassaqaartitsivinnit allaaserisaneersut oqallinnerillu taakkununga attuumassuteqartut misissorpakka misigissutsillu aallaaviat paasiniarlugu. Misigissutsit takussaa- nerpaat tassaapput kamak tassangaanniillu qin- ngarsuineq, kanngusunneq asanninnerlu (oqaatsi- nut).

Kalaallisut imaluunniit naamik

Oqaatigeriikkattut oqallinnermi inuiaat marlunnt avinneqartarput, kalaallisut oqaluttut kalaallisoorsinnaanngitsullu. Kalaallisuinnaq oqaasilinnut ajornartorsiutaagajunnerusutut eqqartorneqartarput ilinniarfinnut – qallunaatuunerusoq oqalufiusunut – isersinnaanerisa killeqarneri kiffartuusivinnullu assigiinngitsunut kalaallisut oqalul-lutik saaffiginnissinnaanerit killeqartartoq, taak-kunani arlalitsigut qallunaatut oqalunniisaaq pisa-riaqartarmat. Illuatungaani kalaallisut oqalussin-naanngitsut oqallinnerni aporaaffiusuni periar-fissaat ikilisarniartutullusooq nipeqartumik eqqar-torneqartarpoq. Assersuutigalugu Inatsisartut oqaluttarfiannit kalaallisuinnaq oqaluttoqartaler-nissaa arlaleriarluni ukiuni arlalinni oqallisaasar-poq.

Nunasiaataasimaneq

Soorliuna tamakku oqallinnerit piuaannartut? Uani pissusissamisoorpoq nunasiaataasimanerup kinguneri isiginiassallugit. Oqaluttuarisaanermi, oqallittarnerni kulturikkullu ingerlateqqitaniipput kalaallit nunasiaatilinnit nikanarnerusutut inis-sinneqartarnerat isigineqartarnerallu kinguaariini ingerlaarsimasooq. Inuiaqatigiinni nunasiaane-rup nalaani ileqqut pigiliutiinnakkat isiginnittaat-sillu taamaattussaannartut isigilikkat pigiliunne-qarsimapput, nunasiaatillimmi taakkuusimam-mata isummanik pingaartitanillu aalajangiisuu-simasut.

Inuiaqatigiittut imminut nikagineq imminullu pingaartorsuutinneq akulerukkaanni ulorianarsisin-naavoq. Tassami paaseqatigiilluni oqaloqatigiiffiu-sinnaagaluami aporaanninngortarpoq anneruniuun-ninngorluni taamaattumillu oqaloqatigiinnissara-luaq qatangiinnartarluni.

Naligiinnginneq Oqaatsit pillugit oqallinneq inuia-qatigiinni avis- saartuuffiunnassanngippat pisaria-qarpoq oqallinnerit aallaavii minnerunngitsumillu misigissutsit

atorneqartut oqaluttuarisaanermi pinngorsima-sinnaasut eqqartornissaat. Tassanilu illugiinnit tamanit pisariaqarluinnarpoq akerlerisap isigin-nittaasianit sammisap paasiniarnissaa, taamaan-gippammi naligiinngitsumik inissittoqartuaan-nassammat, oqaatsillu pillugit oqallinnermi na-ligiinneq imaluunniit naligiinngissuseq eqqar-tugassat pingaernerpaat ilagaat.

*Kandidatinngorniutigalugu allaaserisaaq tamakkiisumik uani atuarneqarsinnaavoq:
<https://uni.gl/media/5987234/slm-speciale-plastikblomster-og-tungeloese-groenlaendere.pdf>*

Aviaq Fleischer

Adjunkti ph.d.-
ingorniartoq,
Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinermut
Tusagassiutilerinermullu
Immikkoortortaq

avfl@uni.gl

Qanorooq kalaallit tv-aviisiat pillugu oqaluttuaq

Kalaallit Nunaata Radioa-TV-alu (KNR-TV) aallakaatitseqqaarpoq 1. november 1982 illoqarfinni nunaqarfinnilu 18-ini. Aallaqqaataani nammineq aallakaatitassiat programmit amerlavallaanngillat, kisianni aallakaatitat ikittut sinerissami najukkani tv-qarfinnit suliarineqartunik ilaneqartarput, ilaatigut namminneq piumassutsiminnik suliaqartartunit. Unnuit tamaasa (arfininngorneq pinnagu) nal. 20.02 aallartittumik tv-qarfiit peqatigiiffii minutsini 13-ini aallakaatitsisarput. 1983-imit aallartittumik KNR-TV aallakaatitassianut akiliisalerpoq aallaqqaammut minutsimut 60 kroneertarluni. Ukioq siulleg aallakaatitassianik 65.000 kr. pisinermut atornerqarput, kisianni 1984-innguinnartoq aningaasat 185.000 kr.-inut qaffareerput.

Kalaallit Nunaata namminerisaminik tv-aviiseqalernissaanut ukiut arfineq-marluk ingerlaqqaarput. Tamanna pivoq Maliinanguaq Markussenip (ullumikkut Marcussen-Mølgaard) tusagassiortutut 1989-imi atorfinnissani pillugu oqaloqatigiinnermi tv-chef H. P. Møller Andersen oqarfigimmagu, kalaallisut nutaarsiassanik suliaqartarnissani takorloorlugu. Tamanna tikillugu tv-qarfiup taamaallaat danskit tv-avisiat VHS-båndimut immiussa qallaakaatitarpaat. Båndit timmisartukkut Danmarkimit nassiunneqartarput sapaatillu akunnerata ataatsip miss. pisoqaassuseqartut aallakaatinneqartarput. Nutaarsiassat danskisut oqaasertallit nutaajunngitsut kalaallit oqaasii atorlugit nalitsinni pisunik taarsemiarlugit aallakaatitassioartarnissamik

takorluugaq piviusunngorpoq, taamaattorli siullermik taamaallaat misiliinertut ingerlanneqarluni. Septembarip ulluisa aallaqqaataani 1989-imi qaammatip ataatsip ingerlanerani KNR-TV unnuit tamaasa nal. 20.00 minutsini tallimani nutaarsiassanik aallakaatitsisarpoq. TV-aviisip taaguutaatut, Qanorooq pinngorpoq, radiukkut aallakaatitassioartup ilisarimanearluartup Uvdlorianguak Kristiansenip taamatut siunnersuuteqarneratigut.

Assi: Eldarnurkovic

Septembari tamakkerlugu 1989-imi KNR-TV aningaasaatini ikittuinnaat atorlugit nutaarsiassanik aallakaatitsisarpoq. Aallakaatitami siullermi tv-kkut aallakaatitsivik sulii pigineqanngilaq, taamaattumik tv-p pisortaata allaffia atornerqarpoq KNR-ip ilisarnaataa teqqequmi qalipallugu. KNR-TV-p meeqqanut inuusuttunullu immikkoortorqarfiani sulisut Erna Lyngé aamma Niels Hendrik Lyngé – pinngortitaq aamma kulturi pillugit aallakaatitassiornermik misilittagallit – nutaarsiassanik aallakaatitassiornermut akulerutsinneqarput.

Maliinanguaq Markussen aamma tusagassiortunngorniaq praktikertoq Noah Mølgaard, aallakaatitassiorfimmiinnermut Danmarks Radiomeersunit pikkorissartinneqapallapput, aallakaatitsinerup naalaani atisaat qernertuussanngitsut, qaqortuussanngitsut imaluunniit aappaluttuussaannngitsut oqaluttuunneqarlutik. Qanoruup aallakaateqqaarnerata imarai silassaqa kalaallisut danskisullu kingornatigut aalisakkerivimmit nutaarsiassaqa, direktørit paarlaanerata aamma Nuummi oqaatsit pillugit isumasioqatigiinneq. Naggataatigut isiginnaartunut inassutigineqarpoq KNR-TV attaveqarfigisaqqullugu, nutaarsiassanik imaluunniit allanik ilanngutsikkusutaminnik nalunaaruteqartaqqullugit.

Aallakaatitassiornerit sivisusarput; ilaatigut ilanngutassiat tamarmik qiortarneqaaqqaartussaapput båndimullu ataatsimut nuussorlugit. Taamaattumillu Qanorooq aatsaat nal. 20.00 aallakaatinneqartarpoq. Qanoruup qaammat siulleq aallakaatinneqartarnerani oqaluttuat puigunaatsut ilaat Noah Mølgaardip eqqaamalluagaa tassaavoq Qaanaami inummik anner-tuumik ajoqusersimasumik apersuineq, taanna amerikamiut timmisartorsuata qaartartunik nakkakaatitsisartup 1968-imi nakkartup kingornatigut salii-sunut ilaasimavoq.

Taamanikkut aallakaatitassiornermut pisortaqaq Niels Pavia Lyngé oqaluttuarpoq qaammat taanna naammat, aamma ullut tamaasa nutaarsiassanik aallakaatitsisarneq unilluni, taava taamanikkut naalakkersuisut siulittaasuata Jonathan Motzfeldtip apeqqu-tigisimagaa, nutaarsiassanik aallakaatitsisarneq ingerlaqqissaguni qanoq akeqassanersoq. Inatsisartut aningaasartuutissatut naatsorsuusiata affaat

aningaasaliissutigaat, KNR-TV-lu aalajanger simal-luinnarpoq Qanorooq aallarteqqinniarlugu. Taamaattumik apriliip ulluisa 24-anni 1990-imiit Kalaallit Nunaat nammineq tv-aviiseqalerpoq, aallaqqaataani sapaatit akunneranut marloriarluni saqqummersartu-mik, kisianni 1. oktober 1991-imiit sapaatit akunne-ranut ulluinnaat tamaasa, aasaanerani sulinnngiffeqar-nermi unikkallartartumik. Ullumikkut Qanorooq minutsinik 20-nik sivisussuseqartarpoq ulluinnaat tamaasa allakaatinneqartarluni aamma aasaanerani.

Qanoruup aqqissuisua siulleq 1993-ip tungaanut tassaavoq Maliinanguaq Marcussen-Mølgaard. An-guniagaasa ilagaat nutaarsiassat aammattaaq oqalut-tuanik nuannersunik ilaqartarnissaat Kalaallit Nunaat pillugu pitsaanngitsuinnarnik ilanngussisarnermut akissutitut, tusagassiutini taamaattut amerlareermata.

KNR-imi digitalisering aallartinneqarpoq aallakaati-tassiarineqarsimasut pisoqqat KNR-ip YouTube-mi kanalianut nuunneqartarlutik, aallakaatitassiat tv-kkut takutinneqaaqqereeraangata. Ajoraluartumik Qanorooq aallakaatitaq siullerpaq sulii tamanut takusassiarine-qanngilaq båndip assitaasa pitsaassusiat ajortissimam-mata.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Ulla Hjorth Nielsen og Birna Marianne Kleivan: *KNR-TV's første år*. Nuuk: Pilersuiffik, 1984.

Rasmus Leander Nielsen

Adjunkti, ph.d., Issittumi Inuiaqatigiilerinermik Aningaasaqarnermillu Ilisimatusarnermut Immikkoortortaq

raln@uni.gl

Nasiffik: Ilisimatusarfimmit nunanut allanut aamma sillimaniarnermut politikkimik qitiutitsineq annertusineqarpoq

Nasiffik tassaavoq Ilisimatusarfimmi ilisimatusarnermik ingerlatsivik nutaaq, nunarsuarmi avatitsinniittut Kalaallit Nunaannik aamma Issittumik annertunerujartuinnartumik soqutiginnikkiartortunik nakkutiginninniartuq. Najuk-kamut attuumassuteqartumik issittoq aamma sillimaniarnermut politikki pillugu ilisimatusarnermik ingerlatsivimmik pilersitsinermit siunertami pineqarpoq, katersuinissaq aamma ilisimasani ineriartortitsinissaq ilaatigut aallartitaqarneq aamma Issittumi qasukkarsimaarnissaq pillugu naalagaaffiit pissaanillit allanngornerat taamatullu silaannaap pissusiata allanngoriartornera tunngavigalugit.

Kalaallit Nunaat 2019-imi ukiariartornerani nunarsuarmi tusagassiorfinit aatsaat taama sammineqartigaq, taamani amerikami præsidentiusup Donald Trump-ip nunarsuarmi qeqertat annersaat pisiariniarlarmagu. Aviisimi allaaserisat pingaarnersaatut *Atuagadliutit* (AG) ullualuit qaangiuttut isummerpoq: "Pisoq manna inaarutaasumik allanneqassapat, Trumpip nalunaaruteqarnera politikerinut Nuummiittunut eqeersaataavoq, tamatumani isiginiarneqartariaqarluni Nunatsinnik qanoq isiginninera, tassa nunat pissaanilissuit akuliukkaangata."

Pisoq isumaqanngilluinnartut nalilerneqarpoq kisianni oqallisigineqartunut annertunerusunut ilaasutut isigineqartariaqarpoq, ilaatigut Kalaallit Nunaat nunat tamalaat akornanni pisunut pingaaruteqarneranut aamma kalaallit nunanut allanut politikkiata ukiut untritrillit affaasa ingerlanerini, taamatuttaaq ilaati-

gut Issittumi isumannaallisaanermi politikkimut tunngatillugu. Soorlu matuminnga allattunga suleqatiga aamma ph.d.-inngorniartuq Sara Olsvig tamatuma kingornatigut atuagassiami *Udenrigs*-imi allatugut, periarfissaajunnaarpoq taamaallaat aalajangiutissallugu illersornissamut aamma sillimaniarnermut politikki taamaallaat danskinut tunngassuteqartoq, tak. Tunngaviumik Inatsit § 19, tassami piviusumik Kalaallit Nunaat nunarsuarmi sumi inissisimanini pissutigalugu aalajangiisoqassatillugu, aallartitat naapikkaangata aamma issittumi sillimaniarnermut politikki allanngortinneqaraangat sunniuteqariartuinnarpoq.

Taamaattumik Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnermik ingerlatsinissaq suli pisariaqaleraluttuinnarpoq, inuiaqatigiit kalaallit ineriartornermik nalaatassaannik

Assi: Enrique Shore

Kalaallit Nunaata nunataata sannaq aamma nunap iluani pisuussuterpasui nunarsuarmi politikimi inissisimanera pingaaruteqarluinnarpoq. Tamanna erserpoq præsidentiusimasup Donald Trumpip Kalaallit Nunaat pisiariniarlarmagu.

nalilersueqqissaartussamik. Kalaallit Nunaat annertusiartuinnartumik nunat tamalaat akornanni peqataaneruleriartortillugu nunat pissaanilissuit issittumiittut aamma issittumut qanittumiittut akornanni, ilisimasaniq pissarsiaqarnissamut pisariaqartitsineq annertusiartuinnarpoq kalaallit nunap sumiinnera tunngavigalugu politikeqarnerannut. Tamanna aamma suli allarpasui ilisimatusarnermut immikkoortortap nutaap sammissavai.

Nunanut allanut sillimaniarnermullu politikkimik ilisimasaqarfik

Ilisimatusarfimmi 2021-mi sullissivik nutaaq nunanut allanut sillimaniarnermullu politikki pillugu ilisimasaqarfik, Nasiffik, pilersinneqarpoq. Ilisimasaqarfik katersuissaaq aamma ilisimasaniq nutaanik ineriartortitsissaaq Kalaallit Nunaata Issittumi aamma nunat tamalaat akornanni nunap sumiinnera tunngavigalugu politikkeqarnermut tunngatillugu qanoq inissisimanagera pillugu. Sullissiviup ilisimasat katersorneqartut saqqummiuttassavai Kalaallit Nunaanni, Issittup sinnerani, Naalagaaffeqatigiinnermi aamma nunarsuaq tamakkerlugu ajornartorsiutinut aamma pissarsiaqartusanut assigiinngitsunut naleqqussarlugit.

Sullissiviup pingaartippaa siullermik ph.d.-inngorniartunik sulisussarsinissaaq – kalaallisut oqaasillit piuaneruneqarput, taamaalilluni najukkamut attuuattuumassuteqarneq siunissamut qulakkeerneqassammat aamma piffissap ingerlanerani ineriartortinneqassammat – kisianni piffissap ingerlanerani aammattaaq nunani tamalaani ilisimatusarnertut ilisimaneqartut. Nuummi ilisimatusarnermik ingerlatsisut arlaannut attuumassuteqanngitsut pilersinniarpagut, tassani Issittumi nunanut allanut aamma sillimaniarnermut politikki pillugu suliaq-qassaaq aamma ilisimasaniq nutaanik ingerlatit- seqqittassalluta.

Nasiffik sunik suliaqarpa?

Piareersaalluni sulineq aamma isumassarsiamik ineriartortitsineq ukiuni marlussunni ingerlavoq Nasiffimmut aningaasaliissutit suilliit 2020-mi aningaasaliissutigineqarput. Aningaasat Naalakkersuisut, Folketingip aamma Nunatsinni Ilisimatusarnermi Siunnersuisoqatigiit aningaasaliissutigaat. Tamatuma saniatigut Danmarkimi Forsvarsakademiet isumaqatigiissuteqarfigineqarpoq ilisimatusartumik maani sulisoqarnissaa pillugu.

Ilisimasaqarfimmi ilisimatusartut ilisimatusaatiniq arlallinnik allaaserisaqarput atuakkiani ilanngussaqartarlutik ilaatigut kalaallit nunanut allanut politikkiat pillugu, aammattaaq aviisimi allaatigisat naatsut aamma ilisimatusartunut atuagassianut allaaserisat. Tamakkua saniatigut Nasiffimmi ilisimatusartut ilisimasalittut tusarniaaffittut Ilisimatusarfimmiittunit atorneqarnerpaajupput tusagassiorfinnit Kalaallit Nunaanneersunit, danskinit aamma nunanit tamalaaneersunit. Suleqatigisartakkavut assigiinngitsut peqatigalugit ataatsimiinnerit aamma oqalugiarnert arlallit pilersaarutigaavut, nunat tamalaat akornanni ilisimatusarnerup ilisarnaataanik pitsanngorsaasinnaaginnarani najukkami inuiaqatigiinnut iluaqu-taasinnaammat.

Nunarsuaq tamakkerlugu Issittumik soqutiginnittoqarpoq, kisianni Tasiilamiit, Narsamiit aamma Uummannamiit Washingtonimut, Bruxellesimut aamma Beijingimut ungasaaq. 2020-p naajartornerani ilisimasaqarfik siullerpaamik isumasiuinermik ingerlatsivoq kalaallit nunanut allanut aamma isumannaallisaanermut apeqqutitut tunngasunik isumasiorlugit. Assersuutigalugu misissuinerup takutippaa suleqatigerusunerusat tassaaq issittumi nunat qaninnerusat Canada aamma Island aammattaaq Issittumi Siunnersuisoqatigiit, kiisalu naalagaaffinnit pissaanilissuarnit isiginninnerup pisariaqartikkaa ilisimatusarnermut tunngatillugu sianiginninnerulernissaaq (takukkit takussutissiaq 1 aamma 2).

Manna tikillugu issittumik inuiaqatigiinni innuttaasut annertuumik soqutigineqarsimangillat aamma taakua nunat inissisimanagerat tunngavigalugu politikikkut pissusiviusut nutaat. Tamanna Nasiffiup iliuuseqarfiginiarpaa.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Rasmus Leander Nielsen & Maria Ackrén: Grønlændernes holdninger til udenrigs- og sikkerhedspolitiske spørgsmål: indsigter fra en survey. *Økonomi & Politik* 2, 2021, s. 84-98.

Rasmus Leander Nielsen: Global Greenlanders Kalaallit Nunarsuarmioqataasut – Issittumi allanngorartuarmi Kalaallit Nunaanni nunanut allanut politikki ineriartortuortoq. Q. 351-368 tassani: Aage Rydstrom-Poulsen, Gitte Adler Reimer & Annemette Nyborg Lauritsen (aaqq.): *Upperisaaq inuiaqatigiillu Hans Egede-p Inuit Nunaannut tikinneranit ukiut untritillit pingasunngorneranni*. Aarhus Universitetsforlag, 2021.

Sara Olsvig & Rasmus Leander Nielsen: Da Trump ville købe Grønland. *Udenrigs* 3, 2019, s. 74-83.

Assi: LOU Collection

Sakkutut amerikamiut Pituffimmiittut.

PAASSISSUTISSAT 1: ILISIMASAQARFIK PILLUGU

Nasiffik: Nunanut Allanut Sillimaniarnermullu Ilisimasaqarfik

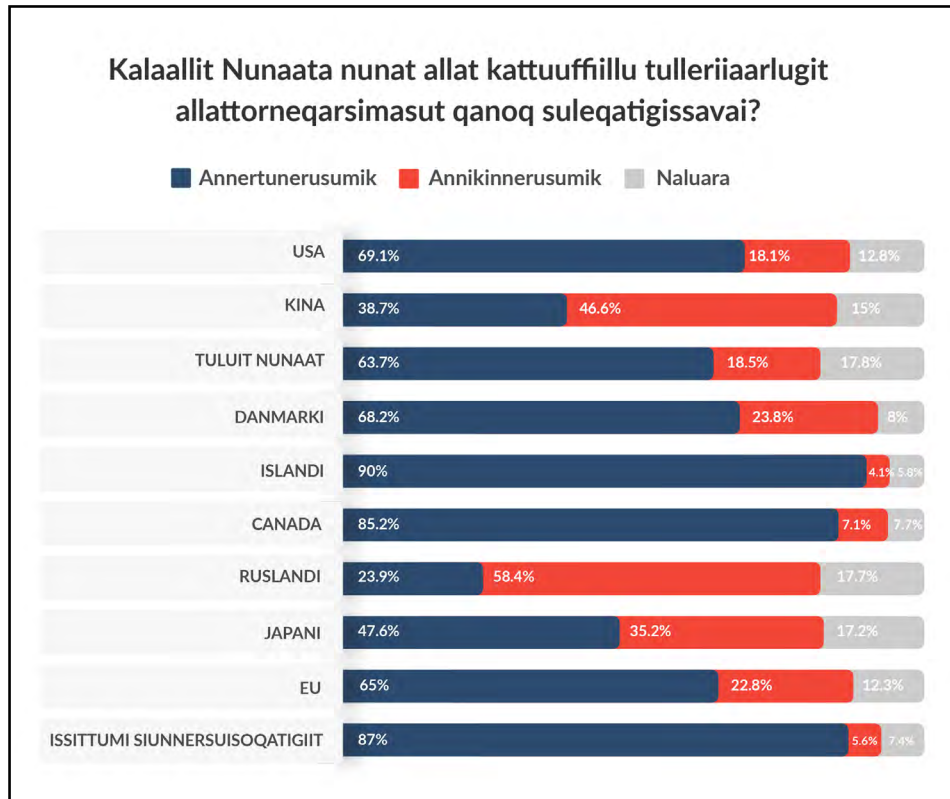
Ilisimasaqarfiup suliassai pingaarnerit pingasuupput:

Kalaallit Nunaanni nunanut allanut aamma isumannaallisaanermut politikki pillugu ilisimasaqarnerup pitsanngorsarnissaa ilisimatusarnermut piukkunnaatilinnik atorfnitsitsinikkut, atuartitsineq ilisimatusarnermik tunngaveqartup pitsanngorsarnissaa aammattaaq atuagassiani nunanit tamalaanit akuerineqartuni saqqummiussisarnissaq.

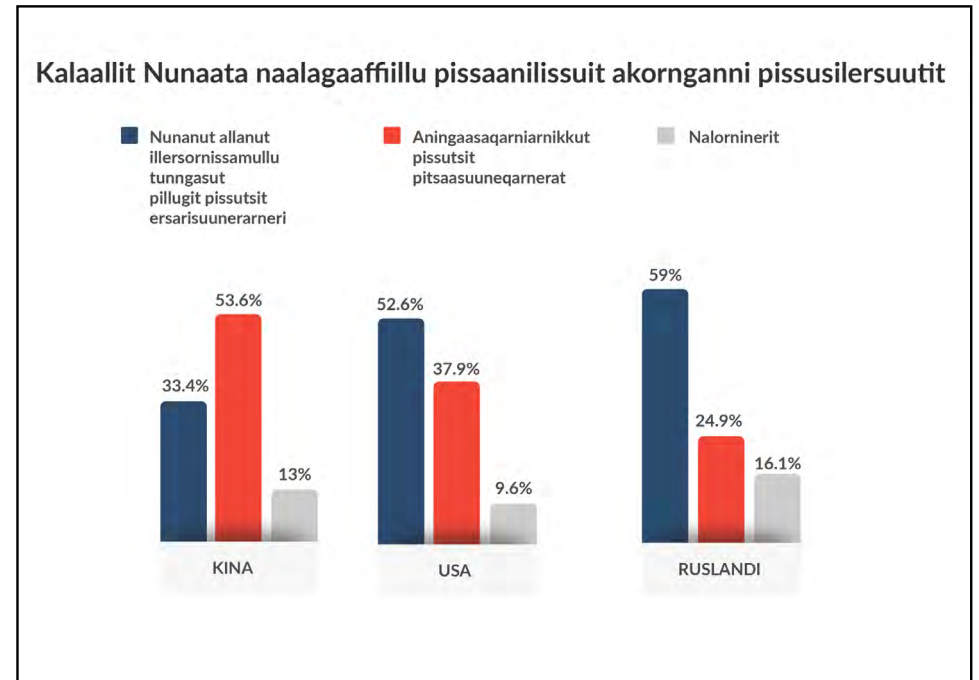
Aalajangigassanik aalajangiisartunik aamma atorfilittanik siunnersuineq aammattaaq ilisimasanik nutaanik tamanut saqqummersitsisarnissaq ilisimatusarnermik pitsaasumik tunngaveqartunik.

Kalaallit ilisimatusartut aamma suliassanik suliqaartartut nunat tamalaat akornanni ilisimasaqarfinnut attaveqartilernissaat aammattaaq nunat tamalaat akornanni attaveqatigiittarnernut kalaallit ilisimasaat ilanngullugit.

Nasiffiup ilisarnaataa

Takussutissiaq 1: Suleqatigisartakkat.
Paasisaqarfik: Nielsen & Akrén 2021

Takussutissiaq 2: Naalagaaffinnik pissaanilissuarnik isiginninneq.
Paasisaqarfik: Nielsen & Akrén 2021

Anne Lise Kappel

Adjunkti ph.d.-
inngorniartoq, Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

alka@uni.gl

Oqareeriallaataa iliuuseqarneq – inuusuttut najukkami piujuartitsinermik pilersitsiniarnermi peqataaneri

Uanga inuusuttut politikikkut ingerlatsineranni amerlasuuni peqataasarpunga, tassani isumassarsiat pitsaasut amerlasuut saqqummiuttarpavut kisianni inernera tassaajuaannartarpoq, inersimasut aalajangiisarput piumasartik malillugu aamma taakkua susoqassanersoq aalajangertarpaat. Qeqertarsuarmi inuusuttut ilaat taamatut oqarpoq oqallisigigatsigu inuusuttut qanoq iliorlutik najukkami inuiaqatigiit akornanni annertunerusumik sunniuteqarsinnaalissanersut.

Sunniuteqarsinnaaneq amigaataagaangat inuusuttunut pakatsinarpoq aamma kajumikkunnaarsitsisarluni. Nunarsuaq tamakkerlugu svenskip Gretha Thunbergip avatangiisit pillugit akiunnera maluginiarneqarpoq.

Inuiaqatigiit inuussutissarsiornerlu

Nammeneq pissutsini atorlugu ersitsitsineq iluatsip-paa apeqqutini avatangiisinut tunngasumi inuusuttut sapinngisamik annertunerpaamik sunniuteqartaria-qaraluartut – taakkua aamma kinguaariit tullin-guuttut maannakkut uagut toqqakkavut inuuner-minni atortussaavaat.

Ilisimatusarnermi suliniummi *Bæredygtigt iværksæt-teri i Grønland (Kalaallit Nunaanni piujuartitsinermik tunngaveqartumik aallarnisaasarneq)* pineqarpoq Kalaallit Nunaanni aallarnisaasartut aallarnisaasu-nertik qanoq misigineraat, ingammik piujuartitsiner-mut tunngatillugu. Suliniummi aammattaaq misissor-parput Kalaallit Nunaanni piujuartitsineq qanoq paasi-neqartarnersoq, ingammik massakkut inuuner-mi toq-qarneqartut siunissami kingunerisassaasa atuunneranni inuusussanut qanoq tamanna taakkununga isumaqar-nersoq. Pingaaruteqarpoq inuusuttut oqaloqatigineqar-nissaat aamma taakkua isumaasa asuliuungitsumik paasineqarmissaat, taamaalilluni sunniuteqarneq aamma akisussaaffeqarneq pissusissamisoortutut aamma tupinnangitsutut taakkununga misigisanngussamat. Taamaattumik suliniutip ilaa siulleq tassaalerpoq “GYS-suliniut”: *Greenlandic Youth for Sustainability (Kalaallit Nunaanni Inuusuttut Piujuartitsinermik illersuisut)*.

GYS-suliniutip inuusuttut aamma aallartitsisartut ataatsimoortilerpai najukkami inuiaqatigiinni assi-giinngitsuni tassani piujuartitsineq najukkami oqaluu-serineqartussanngorlugu aamma nassuiaaserneqassal-luni, najukkami piujuartitsinerup qanoq paasineqarnera aammattaaq tamanna iliuuseqarnermik kinguneqar-tillugu. Anguniarneqartoq tassaavoq najukkami piuju-artitsinermik tunngaveqartumik allannqortitsinermik pilersitsinissaq, ataavartussamik, tassami tamanna na-jukkami inuiaqatigiinnut isumaqarmat.

Qeqertarsuarmi manna tikillugu sammisat pingasut aallartinneqarput taakkulu meeqqat inuusuttullu aaqqiivigerusuppaat. Tamanna atuarfik, najukkami aallartitsisartut, suliffeqarfiit pioreersut aamma illo-qarfimmi kommunip allaffeqarfia suleqatigalugit ingerlanneqarput. Pineqartut tassaapput nerisassanik igitsiinnartarneq, pinngortitami eqqakkat aamma utertitsisarnerit, taakkunani arlalinnik allannguiso-qarpoq aamma periutsit pilersinneqarput, ajornar-torsiutit sinnerisa qanoq aaqqinneqarnissaannut tunngatillugu. Inuusuttunik suleqateqarnermi inger-laanaq takuneqarsinnaalerpoq aamma najukkami inuiaqatigiinni takussaalerluni tamanna suliap ingerlateqqinnissaanut kajumilersitsivoq.

Suleqatigiit GYS-suliniuummi (*Greenlandic Youth for Sustainability*) suleqatigiittut aallartipput PhD-inngorniartumit professorimit, ilinniartumit aamma meeqqat atuarfiani atuartumit Nuummi marts 2021-mi, kisianni maajip ingerlanerani suliniuummi suleqatigiit ilaqqipput ilinniartunik pingasunik aamma suli meeqqat atuarfinni atuartumik ataatsimik. Taakkua saniatigut najukkami iliuuseqartussat suleqatigiit Qeqertarsuarni pilersinneqarput. Najukkami inuusuttut aamma aallartitsisartut ataatsimeeqatiginerat ingerlanneqarpoq, sulilu illoqarfimmi marlunni aamma nunaqarfimmi ataatsimi 2021-mi ukiakkut. Tamatuma kingornatigut najukkani suleqatigiit ingerlatsisut aalajangerpaat siunissamut suut sulissutigineqassanersut.

Ilisimatusarnermi suliniut *Bæredygtigt iværksætteri i Grønland (Kalaallit Nunaanni piujuartitsinermik tunngaveqartumik aallarnisaasarneq)* ukiuni sisamani ingerlanneqassaaq.

Assi: Millenius

Mette Apollo Rasmussen

Adjunkti, ph.d., Roskilde
Universitet aamma
Ilisimatusarfik, Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

apollo@ruc.dk

Kalaallit Nunaanni aqutsinermik aamma suliffeqarfinnik ineriartortitsineq

Aqutsinermik ingerlatsineq suliffeqarfimmik ineriartortitsinermut tapertaavoq, tassani qitiutinneqarpat kalaallit suliffeqarfiini piffissami aggersumi ingerlatsinissat. Aqutsinermi ataatsimut pisussat isumagineqartarput aamma suliffeqarfinni peqataasut amerlasuut akunnerminni suleqatigiinnerisigut kiisalu aaqqissuussinermut aamma suliffeqarfimmi ineriartortitsinermut tapertaasarput siunissami pisussat qitiutinnerisigut aqutsisut allat aamma sulisut suleqatigalugit.

Kisianni Kalaallit Nunaanni aqutsineq piviusumik qanoq ingerlanneqarpa? Kalaallit Nunaanni aqutsisut ulluinnarni sulinermi akunnattoorfiit aam-

ma ajornartorsiutit suut nalaattarpaat? Taakua Kalaallit Nunaanni Aqutsineq pillugu ilisimatusarnikkut suliniutip akissutissarsiniarsariarpai.

Kalaallit suliffeqarfiini aqutsisut ingerlatsinerat tamati-goortuuvoq aamma ingerlatsinerit assinningsorpasuit, pisut aamma attuumassuteqarfiit tassani ilaapput. Kalaallit Nunaanni aqutsisunik apersuinerni aamma oqaloqateqarnerni tusarparput, suliffeqarfiit aamma ulluinnarni aqutsisut perusiat qanittumi inuiaqatigiinni susoqarneranut qanimut attuumassuteqarluni ingerlanneqartoq. Najukkami ataatsimoorneq sunniuteqartarpoq aamma akunnattoorfinnik annertuunik pilersitsisarpoq.

Assi: Z_wei

Ingammik pissutsit pingasut misissuinitisinni paasivagut:

1. Aqutsisut tikkuussipput inuiaqatigiinni kalaallini nalinginnaasumik ineriartorneq aqutsit inis-sisimanermut sunniuteqartoq, kiisalu politikikkut isummat paarlakaattut aamma oqaluuserineqartut suliffeqarfinnut assigiinngitsunik unamminartunik pilersitsisartut aamma aqutsinermut tunnga-tillugu attuumassuteqarfiganut. Tusarparput inuiaqatigiinni oqallinnerni nalinginnaasumik apeqqutit ajornannginnerit pineqartartut soorlu mittarfiit pillugit aamma illoqarfinni pilersaar-siorneq pillugu oqallinnerit, akerlianik oqallin-nerit ajornartut soorlu assersuutigalugit mee-qat atuarfii, ingerlaqqiffiusumik ilinniartitaaneq aamma inuuniarnermi atugassarititaasut tamak-kua qimanneqaannartartut naammaginnartumik soqutiginninnermik kinguneqarnatik.
2. Kalaallit Nunaanni aqutsinermi apeqqutaavoq aqutsisup qanoq ililluni najukkami attaveqaqateqalenera. Oqartoqarsinnaavoq aqutsineq ili-uuseqarnermi attaveqatigiinnikkut ingerlasoq. Aqutsisut amerlanersaasa erseqqissarpaat attaveqatigiiffigisamik malinnaaffiginninnissamut pitsaasunik periarfissikkaatsik, susoqaler-nerani aamma sunniuteqarnissamut periarfis-saqartitsisartut. Kisianni attaveqatigiinnik-kut ingerlaneq aammattaq killilersuivoq, tassa attaveqatigiinni imaakkajuttarmat oqaluttuamik ineriartortitsisoqartoq tassani sammisat oqaluuserilluarneqartarput, kiisalu tamatumunnga atatillugu qanoq paasineqar-nissaat inernilerneqareertarluni. Tamatumani piumasaqaataavoq aqutsineq erseqqissoq aamma aalajangersinnaassuseqartoq qanoq oqartarnerup aamma susarnerup nalinginnaa-sup qimanneqarnissaanut.
3. Aqutsisut eqqumaffigaat ingerlatsinermi aamma aqutsinermut atortut, aqutsinermi ingerlatsinermi paasinnissalluni aamma peqataassalluni naam-mannngitsut. Atortut malittarisassatut aqqissuus-sat aamma periutsit ingerlatsinermut ilaapput, kisianni aqutsineq taamaallaat atortutut isigissal-lugu naammannngilaq, suliffeqarfiit ineriartor-mata avatiminniittut aamma taamatuttaaq niue-qatigiinnermi attaveqaatit nutaat pilersinneqar-tarneri ingerlaqatigalugit.

Aqutsisut tamakkiisumik erseqqissarpaat aqutsinerup suleriaatsit ineriartortinneqarnissaa pisariaqartoq aamma suliatigut sammisatut ittariaqartoq ulluinnarni unamminartut akueriumallugit.

Ajornartorsiutit allat

Inernerit Kalaallit Nunaanni aqutsinerup qanoq ingerlanera pillugu manna tikillugu misissuinitisinni angusimasagut tunngavigalugit, ajornartorsiutit allat takkuput:

Soorlu assersuutigalugu sulisoqarfimmi naligiissitaaneq pillugu ajornartorsiutit. Arnat aqutsisut misigaat, akutunngitsumik angutaanerusut suliaqarfianniitillugu qanoq iliornissaq unamminartoqarsinnaasartoq, aamma pisariaqartoq “*kiassarinnissaq*” (apersuineq).

Alla uagut eqqumaffigisassarpur tassavoq aqutsisut qanimut attuumassuteqarfigisanut tunngatillugu qanoq iliortarnerat. Qanoq iliorlutik paasinnissinnaasutit nutaat pitsaasuusut ersersissavaat, aaqqiagiinngit-toqarpat qanoq ingerlaqqissappat kiisalu qanoq iliorlutik soqutigisat imminnut ataqatigiittut immikkooortissinnaavaat?

Ajornartorsiut kingulleq aqutsisunut mellemladerinut tunngavoq. Suliffeqarfinni amerlasuuni aqutsisut mellemladerit atornerqarput, ingerlatsinermi tassani suleqatigiinnerup aamma ineriartornerup piviusumik qanoq pilersinneqartarneranut, uagut paasisaqaalaarnerput pitsaanerulersissavaa.

Kalaallit Nunaanni Aqutsineq pillugu ilisimatusarluni suliniut Ilisimatusarfiuk aamma Roskilde Universitetip akornanni suleqatigiiffiusut. Sukumiinerusumik uani atuarneqarsinnaavoq: <https://da.uni.gl/forskning/ledelse-i-groenland.aspx>

Arnat angutinik amerlanernik sullivimmi avatangiiseqarlutik akutunngitsumik sulinerminni unammisariaqartarput.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Rasmussen, M. A. (2020). Practicing Legitimate Leadership in Territories of Interactions in Greenland. In J. D. Rendtorff (Ed.), *Handbook of Business Legitimacy*.

Rasmussen, M. A., & Olsen, P. B. (2019). *Ledelse i Grønland*. Nuuk.

Rasmussen, M. A., & Olsen, P. B. (2020). Ledelse i Grønland: COVID-19 bryder med kendte aktiviteter og rutiner i ledelsesaktiviteten. *Tidsskriftet Grønland* 68 (2) 85–91.

Assi: FotografieLink

Peter Hasle

Professori, Syddansk
Universitet aamma
Ilisimatusarfik, Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

hasle@iti.sdu.dk

Søren Vøxted

Professori, Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

svox@uni.gl

Anne Lise Kappel

Adjunkti ph.d.-
inngorniartooq, Issittumi
Inuiaqatigiilerinermik
Aningaasaqarnermillu
Ilisimatusarnermut
Immikkoortortaq

alka@uni.gl

Inuunerup ingerlanerani agguaqatigiissitsilluni nalunaquttap akunnerini eqqumaffiusuni ukiut qulit sinerlugit suliffimmi atorreqartarput.

Ulluinnarni ingerlatsinermi sullivimmi avatangiisit atuutsinneqalerneru

Sullivimmi avatangiisit ulluinnarni sulinermi akulikippallaamik illuartinneqaannartarput. Pissusissamisoorluinnartutut aqutsisut taamatullu sulisut ulloq taanna suliassamik naammasinissaat nakkutigisarpaat – tassani apeqquutaanngilaq aalisakkanik tisaneq, illumik sananeq imaluunniit utoqqaat angerlarsimaffianni utoq-qarnik isumaginninneq. Suliffeqarfiit namminersortut aamma pisortat suliffeqarfutaat pilersinneqarput inuiaqatigiinni suliassanik aalajangersimasunik naammassinnittussanngorlugit – imaanngitsoq sulisuminnut sullivimmi avatangiisinik pitsaasunik pilersitsissallutik. Tamatumunnga ilutigitillugu soorunami akue-rineqarsinnaanngilluinnarpoq inuit sulinermini napparsimalertarnerat imaluunniit atugarliornerat. Sullivimmi avatangiisinik illuartisiinnartarneq nunarsuaq tamakkerlugu piuvooq aamma Kalaallit Nunaanni aamma Danmarkimi tamanna takussaavoq.

Taamaattumik nunat tamarmik inatsiliorput sulisut illersorniarlugit aamma sullivimmi avatangiisinik isumannaatsumik aamma peqqinnartumik pilersitsiniarlutik. Tamannalumi pisariaqarluinnarpoq tassami misilittakkat tamar-mik takutippaat, suliffeqarfiit isumannaallisaa-nermik naammattumik qaffasissusilimmik pilersitsinnaanngitsut inatsisitigut piumasaqaa-teqanngippat minnerunngitsumillu tamatuma kingornatigut sullivinnik nakkutilliisoqarmik. Inatsimmi ilaapput piumasaqaatit tigussaasut soorlu illuliornermi qallorfiit ungalulersorne-qartarnissaat, qinngasaarnermik pinaveer-saartitsineq, isumannaallisaa-nermik aqqis-suussisoqarnissaa aamma suliffeqarfinnik nalilersuineq. Piumasaqaatit tamakkua sulif-feqarfiit sullivimmi avatangiisit ajunngitsuu-nissaannik iliuseqarnissaannut tunngaviup-put, taamaattorli aammattaaq sullivimmi

avatangiisit atatiinnarnissaannut tapertaasin-naapput. Ingerlatsinermi aqutsisut aamma sulisut eqqarsalersinnaapput isumannaalli-saanermut aqqissuussinermik peqarpugut sullivimmi avatangiisinik nakkutiginnittus-samik, kiisalu tamatuma saniatigut Sullivinnik Nakkutilliisoqarfiup ajornartorsiuteqartoqas-sappat uparuaajumaarpaatigut. Taamaattumik ingerlatsineq ingerlaqqissinnaavoq pisarnertut allannguuteqanngingajalluni.

Danskit aamma nunani tamalaani misissuinerit tikkuussippat iliussissanik assigiinngitsunik ajornartorsiummik tamatumunnga qaangiinis-samut tapertaasinnaasunik. Ataatsimut isiga-lugu tamatumani pineqarpoq sullivimmi ava-tangiisit iliussissatut pilersaarummut aamma ulluinnarni ingerlatsinermit ilanngutsinneqar-nissaat. Tamanna aammattaaq sulisut akornan-ni iluarisimaarinninnermik pilersitsissaaq, tas-sami tamatta arlaatigut tapertaanissatsinnut pisariaqartitsisarpuq, tassa inuit allat pisaria-qartitaannut aamma sulinermi suliamik pitsaa-sumik naammassinnissimanermik nersualaar-neqarneq tunngaviusumik taamaattumik aam-mattaaq sullivimmi avatangiisit pitsaasuunis-saannut tapertaasarpog. Taakkua ataqatigiin-nerat titartakkami takuneqarsinnaavoq.

Sullivimmi avatangiisinik pitsaasunik pilersit-sinissap piviusunngortinneqarnissaanut eq-qarsarneq marlunnik pingaaruteqartunik tunngaveqarpoq: Aqutsinermi qitiutitsineq aamma sulisunik peqataatitsineq.

Sullivimmi avatangiisinik isumannaatsunik aamma peqqinnartunik pilersitsiner-mik atuutilersitsineq

Aqutsisut qitiutitsinerat

Aqutsisut akisussaaffigaat suliffeqarfiit privatit aamma pisortat ingerlataasa suliassaminnik, piginnittut aalajangersarsimasaannik, naammassinninnissaat. Taamatutaaq aqutsisut tunngaviumumik akisussaaffigaat sullivimmi avatangiisit. Taamaattumik suliffeqarfinni ataasiakkaani pingaaruteqarpoq aqutsisut sullivimmi avatangiisinut tunngatillugu piumasaqaateqarnissaat, aningaasaqarnermut aamma pitsaassutsimut piumasaqaatigisartakkamittut ittunik. Anguniakkanut sullivimmi avatangiisinut tunngasunik aalajangersaasoqassaaq, kiisalu sullivimmi avatangiisit aqutsisut ataatsimiinneranni ilaatinneqartassapput apeqquutit allatulli samineqarlutik. Taamaattoqanngippat aqutsisutut immikkoortortani inissisimasuni aamma sulisut akornanni sullivimmi avatangiisit apeqquutit allanut sanilliullugit pingaanninnerusutut isigilissapput.

Sulisunik peqataatitsineq

Taamaattorli aqutsisut kisimiillutik taamaaliorsinnaanngillat. Sulisut ilisimavaat sullivimmi avatangiisini sumi ajornartorsiuteqartoqarnersoq aamma suliluarneqarnermut pitsaassutsimullu sumi akimmisaartit- sisoqarnersoq.

Sulisunik peqataatitsineq assigiinngitsorpassuartigut pisinnaavoq: Isumannaallisaanermut sinniisussamik qinersinikkut, sulisunik ataatsimiititsinikkut, nioq- qutissiornermi sivikitsumik ataatsimiinnerni kiisalu isumannaallisaanermut aamma suleqatigiinnermut ataatsimiititaliakkut. Pingaaruteqartoq tassaavoq sulisut oqaaseqaqataasinnaanerat aamma aqqiis- sutissat eqqortut nassaariniarneranni peqataatinne- qarnissaat. Tamanna iluatsippat taava suliffeqarfimmi aallussilluarneq sullivimmi avatangiisini aamma ulluinnarni ingerlatsineri anguneqarsinnaavoq.

Kalaallit Nunaanni suliffeqarfinni sullivimmi avatangiisit pillugit iliutsit (AMIG)

Matuma siuliani nunat tamalaat akornanni sullivimmi avatangiisit pillugit iliutsit sunniuteqarluartut pillu- git ilisimasat eqikkarpagut, kisianni tamanna aam- mattaaq Kalaallit Nunaannut attuumassuteqarpa? Tamanna maannakkut misissorlugu aallartipparput ilisimatusarnikkut suliniummi nutaami AMIG-imi. Naak ajornartorsiutit ataatsimut isigalugit aammattaaq Kalaallit Nunaani atuukkaluartut, immikkut ittunik inuussutissarsiornermik ingerlatsisunut atugassariti- taqarpoq aamma kulturikkut nunallu sananeqaataa- tigut immikkuullarissuseqarneq atuuppoq, taakkua Kalaallit Nunaanni sullivimmi avatangiisinut iliuu- seqarnerup qanoq pitsaanerpaamik aqqissuunnissaa- nut sunniuteqarput. Misissuineq ingerlanneqassaaq ilisimatusarnermik suliniummi nutaami Ilisimatusar- fiup aamma Syddansk Universitetip (SDU) suleqati- giissutigisaannik. Manna tikillugu Kalaallit Nunaanni sullivimmi avatangiisit pillugit ilisimatusarneq tun- ngavigalugu suliaqartoqarsimanngilaq. Taamaattumik pingaaruteqartumik nutaamik periarfissaqarpugut paasissallugu suliffeqarfiit sullivimmi avatangiisit aqussallugit sumut killissimanerannut tunngatillugu – aamma inatsit qanoq annertutigisumik, Danmarkimi atuuttumit tamakkingajalluni pissarsiarineqarsimasoq, Kalaallit Nunaanni pissutsinut piviusunut aamma suliffeqarfiit pisariaqartitaannut naleqqunnersoq.

Suliniut tassaasoq *Arbejdsmiljøindsatsen i grønlandske virksomheder (AMIG)* [Kalaallit Nunaanni suliffeqarfinni sullivimmi avata- ngiisinut tunngatillugu iliuserisat] ingerlan- neqassaaq suliffeqarfiit angisuut sisamat qanimut suleqatigalugit: Royal Greenland, Royal Arctic Line, Permagreen aamma Pisif- fik. Taakkua saniatigut aamma sulisartut suli- sistsisullu illuatungeriit aamma oqartussaasut tassaasut Kalaallit Nunaanni Sulisitsisut, SIK, Sullivinnik Nakkutilliisoqarfik aamma Inuus- sutissarsiornermut, Nukissiuuteqarnermut, Ilisimatusarnermut aamma Sulisoqarnermut Naalackersuisoqarfik suliniummi malinnaa- sutut peqataassapput. Suliniummut aningaasa- liissuteqarpoq Arbejdsmiljøforskningsfonden i Danmark ukiullu pingajuata affaanik sivi- sussusilimmik ingerlanneqaassalluni. Atta- veqarfissaq: Peter Hasle, suliniummi aqutsi- soq (hasle@iti.sdu.dk).

Ukiuni kingullerni Nuummi illulior- titsiterneq aamma attaveqaasersu- tinik sanaartorneq annertusiartorpoq.

Assi: Giedre Madsen

Bonnie Jensen

Adjunkti, ph.d.,
Isumaginninnermik
Suliaqarnermi
Immikkoortortaq

boje@uni.gl

”Aliortukkatut misigisimavunga uanga takuneqanngitsuusaatut ippunga” – Kalaallit Nunaanni meeqqanut angerlarsimaffimmi inissinneqarsimaneq pillugu

“Aliortukkatut misigisimavunga uanga takuneqarsinnaanngitsuusaatut ippunga ... inummilluunniit attavissaqaraluaanni sapaatip akunneranut ataasiarlungaluunniit oqaloqatigisinnaasannik, immalaluunniit minutsini tallimaannarni sivisunerulaartumilluunniit. Maani uanga oqaloqatissaqanngilanga. Kiserliortutut misigisimavunga”. Jakobine, 19-inik ukiulik.

Qiaavunga, Jakobine apersoreerlugu angerlarama. Ukiut ingerlanerini oqaluttuanut uummammik atuisunut ilaatigut akuersaarniarnermik pigisaqalernisara atorniarsarigaluarpara, kisianni Jakobinep oqaluttuaa assut uanga attortiffigaara. Oqaluttuaa imatorsuaq pingikkaluarpara – alianarpoq, aap. Kisianni inuusuttut amerlasuut oqaluttuarisartagaat taamaattarput. Pineruara oqaluttuarnerata qanoq ittuunera. Assut artornarpoq 19-inik ukiulik isigalugu isaani qaamaneqanngitsoq aamma nipaata neriuuteqarpalunnginnera.

Jakobinep oqaluttuassartaa meeqqatut allarpasuatut aallartippoq. Arnaa imerpallaarpoq angutaa najuutinnngisaannarpoq, kisianni taamaakkaluartoq ilaqtu- tarpassuaqaraluarpoq imminit soqutiginnittunik. Aatsaat Jakobine qulinik ukiulik arnaata

imminut toqunnerata kingornatigut suna tamarmik artornarsivoq. Jakobine qatannngutaalu maannakku- miit ilaqtu- taminni illoqarfinni assigiinngitsuniittu- nik najugaqartussanngorput qatannngutigii-llu amerlaarsuit avissaartuupput. Jakobine ilaqtutami ilaanni nuannarivallaanngisamini najugaqalerpoq. Taamatut aaqqiineq ataannarpoq Jakobinap inuusuttuaranngor- nissaata tungaanut, taamani kissaatigisami akerler- luinnaanik meeqqanut angerlarsimaffimmut inissin- neqarpoq. Nammineq kissaatiginerugaluarpa ila- quttamini allani najugaqalernissani, kisianni paasi- tinneqarpoq taamaattoqarsinnaanngitsoq. Inuunerani ukiut tulluuttut meeqqanut angerlarsimaffinni assi- giinngitsuni ingerlapput, taakkunaniinnini nuanna- ringilaa taakkunani ataavartussanik ikinngutitaar- tunngilaq meeqqanulluunniit allanut inersimasunullu atassuteqarnani.

Jakobine naapikkakku perorsaavimmiippoq. Kiser- liorpoq arlaannaanilluunniit ikiortissaqanngilaq, aam- ma perorsaavimmi inersimasunut attaveqartoqanngi- laq. Ittoortuuvoq nipaakkaangallu inersimasut aam- mattaaq nipaaginnartarput. Inersimasut oqarfigisima- galuarpai oqaloqatigerusukkaluarlugit aamma taakkua oqaloqateqarniarnermi siulliussapput, kisianni kisi- miikkusunneruvoq. Najugaqatigisai tamarmik nammi- nerminit assut inuusunnerupput, taamaattumik misigi- simavoq ataatsimoorutissaqarnatik. Siusinnerusukkut aaqqissuussinernut assigiinngitsunut orniguttaraluar- poq aamma nipilersornermut, aamma aallarteqqinnis- sani pilerigaa kisianni qanoq aallartissanerluni naluaa.

Meeqqat inuusuttullu

Aammattaaq suliffittaarusukkaluarpoq tassami ullup ingerlanerani sulerisanginnami, assut nuanniippoq kisianni maani illoqarfimmi suliffissaqanngilaq. Naak kiserlioraluarluni aamma suliffeqarnani, ilin-niagaqarnani imaluunniit najugaqarfimmini sun-giffimmini soqutigisassaqaqarnani, taamaattoq anni-laangagaa tamaangaanniit nuunnissani. Naluua qanoq iliorluni kisimiilluni nammineersinnaanerluni imaluunniit nammineq najugaqassaguni qanoq iliornissani. Jakobine kissaateqaraluarpoq arlaata ikiorsinnaassagaani, tassami oqarneratut, “uanga nammineerlunga tamanna saperpara”.

“Kisimiinneq”, titartaasoq Naja Abelsen.

Meeraq isiginiarneqanngitsoq qanoq pisarpa?

Tyskip filosofip Axel Honnet-ip tassani ajuallaneriit asiginningsut pingasut taavai, piunngitsumik ersinngit-suunerusut, inummik allamik takunngitsuusaarnermik taasani. Tassani pineqarsinnaavoq uungaannaq eqqar-sarluni inunnik katersorsimasunik tamanik ilassinnin-ngitsoorneq. Suli ajorneruvoq soqutiginninngineq tas-sa inuk taanna inuttut atugarisatigut appasinnerusumi inissisimammat, soorlu eqqiaanermi ikiortitit imaluun-niit meeqqatut. Kisianni ajuallatsitsineq ajornerpaavik aamma nikanarsaanerusoq tassaavoq inummik “akimut putullugu isiginnineq” aamma taamaaliornikkut pi-suusaarluni inuk alla najuutinngitsutut isigalugu. Taa-matut pisoqartarpoq Jakobine eqqarsaatigalugu, tassani perorsaat akuerinngikkaangassuk inimi najuulluni peqataanera.

Meeqqat inuttut allatulli pisariaqartippaat akuerineqar-nissartik ajunngitsumik sammiveqarlutik ineriartornis-saminnut. Meeqqap misigiguniuk naleqartutut isine-qarnani imaluunniit isigineqanngilluinnarluni misigi-guni, tamanna ajortorujussuarmik kinguneqarsinnaa-voq. Meeraq inuuniarnermi atugarisamigut isiginne-qanngitsutut misigiguni isumaqalersinnaavoq, sulisut ajunngitsumik perusunngikkaanni imaluunniit taakkua imminut meeraasumut akeqqersimaartuusut.

Sukumiinerusumik atuarsinnaavutit uani:

Honneth, Axel (2003): *Behovet for anerkendelse*. København: Hans Reitzels Forlag.

Jensen, Bonnie (2021): *Barndomshjem eller børnehjem*. Ph.d.-afhandling, Iisimatusarfik, Nuuk.

Affaar iluarisimaarinnipput

Meeqqat 38-t oqaloqatigaakka Kalaallit Nunaanni meeqqanut angerlarsimaffimmi ataatsimi imaluunniit arlalinni inissinneqarsimasut. Naak Jakobine inuu-soq immikkuullarissaq nammineq tusagassaasoq aamma oqaluttuartalik, taamaakkaluortoq oqaluttuaa oqaluttuat amerlasuut ilagaat ataasiinnaq taakkunani pineqarnerullutik ilaqtutanut maqaasineq, nammineq inissisimanermut tunngatillugu nalornineq aamma siunissaq pillugu annilaanganeq.

Akuttunngitsumik meeqqat oqaluttuartarput soq inis-sinneqarsimanerlutik ilisimanagu, imaluunniit qanoq siviutigisumik inissisimaffimminiissanerlutik. Oqa-luttuartarput aammattaaq meeqqat angerlarsimaffiini inersimasut pitsaasut amerlanerunissaat pisariaqartil-lugu, aamma ilaqtutaminnut attaveqalernissamut aam-ma/imaluunniit attaveqarnerup attatiinnarnissaanut ikiorneqarnissaminnik pisariaqartitsillutik.

Taakkua pingasut: nalornineq, inersimasunik pitsaa-sunik amigaateqarneq aamma ilaqtutanut maqaasineq, akuttunngitsumik pissutaasarput meeqqat meeqqanut angerlarsimaffimmi najugaqarnerminnik nuannarin-ninnginnerannut. Kisianni aammattaaq meeqqat 50 procentiisa missaat meeqqanut angerlarsimaffimmi tassanerpiaq najugarisaminni najugaqarnerminnik ilu-arisimaarinnittut, erseqqissaappullu najugaqarfigalugu toqqissisimanartoq inersimasut pitsaasut aamma neri-sassat naammattut.

Pitsaasuvoq meeqqat namminneq oqaluttuarisin-naammassuk susoqassanersoq inissinneqarsimanertik pitsaanerulissappat. Kiisalu uagut nalunngikkutsigu susoqassanersoq aammattaaq angusinnaalersinnaa-varput inissinneqarsimalluni misigisimanerup meeq-qanut allanut qanoq pitsaanerulersissinnaagippat.

Aviåja Egede Lynge

Meeqqat Pisinnaatitaaffii pillugit Meeqqat Illersuisuat, MIO-mik (Meeqqat Inuusuttullu Oqaloqatigiinnittarfia) aqutsisoq

mio@mio.gl

Peter Berliner

Professori Psykologi aamma Isumaginnermi Suliaqarneq, Ilisimatusarfik, Isumaginninnermik Suliaqarnermi Immikkoortaq

pebe@uni.gl

Pisinnaatitaaffiit oqaloqatigiinnerit aqqutigalugit pilersineqaraangata – meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit ilisimatusarnermi suliniut

Ukiariartorpoq. Imaq tungutsorippoq qatsungagami manissuinaalluni. Angallat nunaqarfiliartaat nunaqarfimmut tikippoq. Inuit katersuussimapput tamaani niusussat tikilluaquniarlugit. Ullumikkut taakkua tassaapput arnat tallimat MIO-meersut, Nuummi meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit allaffimmeersut. Inuit aalateripput arnallu qunusuitsut taakkua tallimat, meeqqat pisinnaatitaaffii pillugit saqqummiussiartortut, qiviaqqillugit. Qunusuitsut tassa sammisaammata maani annertuumik oqaluuserineqartanngitsoq aamma immaqa ilaasa tamanna oqaluuserisallugu nuannarinngimmassuk. Immaqa aammattaaq maani sumiiffimmi pinneqisumi, meeraqarpoq naalliuttunik tamannalu pillugu iliuuseqartoqarnani.

Niviarsiaqqat inuusuttuaqqat ataatsimoortut ungasiarlutik nifapput susoqarnerisiginnarlutik. Tamatuma kingornatigut MIO nunaqarfimmi qummut ingerlaartut ungasiarlutik malinnipput. Ulloq taanna kingusinnerusukkat ataatsimiinnermi MIO-p atuarfimmi ingerlanneqartussat aqqissugaani, niviarsiaqqat inuusuttuaqqat taakkua takoqqippagut. Inimi tunor-

linngorlutik nikorfapput. Susoqarneranik malinnaalluartut takuneqarsinnaavoq aamma imminnut isussuuteqattaarput.

Ualilluarnerani ataatsimiinneq naammassereermat niviarsiaqqat inuusuttuaqqat aggerput, illumut MIO-p sulisuisa najugaqarfigisaanut sallaatsunnguamillu matukkat kasuttorlutik. Niviarsiaqqat oqaluttuarput aggernerminnut pissutaasoq ilarfik misigisarsimammata, misigisanilu taanna pissutigalugu toqqissisimangimmat. Taanna pillugu oqaloqateqarusuppoq siunnersortinnarluni, niviarsiaqqat ilagisaat ataaseq oqaluttuarpoq. Niviarsiaq pineqartoq tusarnaarpoq ilaannikkullu sikisartarluni. Piffisap ingerlanerani kigaatsumik nammineq oqaluttuarluni aallartippoq. Niviarsiaqqat allat ilannguttarput aamma namminneq aammattaaq inuunertik oqaluttuaraat ataatsimoorlutillu inuunersartik. Malunnarpoq ornigussimasut isumannaatsuuneq aamma toqqissisimaneq ataatsimut pigisutut isigigamikku, tamanna ataatsimoorlutik iliuuseqarfigerusullugu. MIO-meersuni inersimasunik tamanna pillugu oqaloqateqarnissartik pisariaqartippaat.

Meeqqat inuusuttullu

Kingusinnerujussuakkut Nuummi allaffimmi issiavugut niviarisiaqqat ataatsimoornerat pillugu oqaluttuaq nuannersoq tusarnaarparput. Ilisimatusarnej tunngavigalugu taanna apersuineruvoq siulleq, tassa MIO-p immikkut periusia pillugu, meeqqat pisinnaatitaaffii maani nunami illoqarfinni aamma nunaqarfinni tamavinni pitsanngorsarniarlugit. Najuuttut tassaapput Peter, Aviâja aamma MIO-mi sulisut allat.

Malugineqarsinnaavoq misigisimaneq illaqqaanerlu aamma qitiutitsisoqarnera qanoq pisoqarnerseq, qani-laarnej aamma sammisaq oqaluuserisarput pillugu tamaviaarussineq. Aallussilluarnej tunngavigalugu oqaluttoqarpoq anguniagaq angorusullugu ilungersuutiginnineq uummaarissoq malugineqarsinnaalluni. MIO assut allanngortitsisimavoq – meeqqat pisinnaatitaaffii maannakkut tassaapput kikkut tamarmik ilisimassagaat taakkununga tunngatillugu akisussaaffeqartariaqartugut. Kisianni maannakkut periuseq taanna atorlugu ilaat sulii iliuungillat, taamaattumillu MIO ineriartorneq taanna pitsaasoq pitsanngorniarlugu sulii MIO ingerlarsorpoq. Malugineqarluarsinnaavoq aallussilluarnej, neriuteqarnej, nukissaqarnej tassa iliuuseqarniarlut nerrivimmi issiaqataasut. Tassani pineqarpoq iliuuseqarnej, sulineq meeqqanut tamanut pitsaasumik inuuneqarnissamut pisinnaatitaanermik pilersitsiniarluni.

Oqaluttuarineqarpoq: *Illoqarfiit aamma nunaqarfiit amerlasuut tikippavut aamma kikkut tamaasa oqaloqatigalugit, uagutsinnik oqaloqatiginnikkusuttut. Tusar-naarpugut, tapertaavugut aamma ilisimasanik ataatsimoorluta pilersitsivugut. Ineriartortitsivugut oqaloqatigiissinnaanermik najukkami kulturit assignngitsorpassuit naammattoortakkavut ataqqillugit oqaloqatigiinnissamut. Taanna qanoq ittuuneruvoq, kisi-*

Assi: MIO

Allanngortitsineq oqaloqatigiinneq aamma iliuuseqarnej aqutigalugit pisarpoq.

anni taaneqarsinnaavoq tamanna uagut periuserigipput. Najukkami innuttaasut eqqarsaatigalugit inuiaqatigiinnut ikittunnguanut attuumassuteqarluinnarpoq, maani aamma Issittoq tamakkerlugu. Periuseq tassavoq nunap inoqqaavinik ilisimasaqarnitsinnit aallaveqartoq, ilisimasaq uummaarissoq aamma sulii ingerlasoq MIO-mit pilersitseqataaffigineqartoq. Atortakagut tassaapput najukkani kulturikkut aamma inuu-

niarnermi atugarisatigit isumalluutit, taakkua atorlugit meeqqanut tamanut pisinnaatitaaffinnut pitsaanerusumik isersinnaanermut. Tamanna uagut ataatsimoorluta ilisimasaraarput.

Assi: MIO

Kikkut tamarmik ilisimasaqarput, kikkut tamarmik paasisimasaqarput, kikkut tamarmik takorluugaqarput – taamaattumik kialuunniit ataatsimoorntsinnut ilanngunniagaa pitsaasoq tusarnaarneqassaaq, tassa meeqqat tamarmik pisinnaatitaaffiannik qulakkeerinninnissamut.

Ullut tamaasa MIO-mi meeqqat pillugit saaffigineqartarpugut toqqissisimangtorujussuarmik inuusut pillugit, ernumasut pillugit aamma assut atugarliortut pillugit – angerlarsimaffimmini, sunngiffimmi aamma atuarfimmi. Suli annertunerusumik atorfissaqartitsisoqarpoq maannakkut iliuserineqartumit. Meeqqat ikiorneqarnissaminnut aamma illersorneqarnissaminnut pisinnaatitaaffiat qulakkeerneqassaaq, Meeqqat Illersuisuat 30. juni 2021 tusagassiutitigut nalunaarummi allappoq.

MIO meeqqat sumiginnarneqarsimasut inuuniarnermi atugarisaannik, isumalluutaannik aamma anniaataannik samminninnermik pilersitsinermut tunngatillugu annertuumik iliuseqarnermut peqataavoq. MIO-p ammasumik aamma oqaloqatigiinnermik tunngaveqartumik periusii meeqqat pisinnaatitaaffii siuarsarniarlugit nunani arlalinni maluginiarneqarsimavoq, FN-inimi aamma nunat inoqqaavisa akornanni. Annertuumik pisariaqartitsisoqarpoq inuunermt toqqissisimanartumut, meeqqat ineriartornissamut aamma ilinniagaqarnissamut periarfissanik pisinnaatitaaffinnik pitsanngorsaasoqarnissaanik, nunarsuaq tamakkerlugi nunap inoqqaavisa akornanni. MIO tassunga aquttissiuussivoq. Kalaallit Nunaat immikkut tassani inissinneqarpoq nunat maligassiuisutut tamatumunnga tunngatillugu.

MIO-p aamma Ilisimatusarfiup akornanni ilisimatusarnikkut suleqatigiinnermik aallartitsisoqarpoq tassani MIO-p periusia allaaserineqassalluni aamma paasineqassalluni. Suliniummi pineqarpoq MIO pillugu oqaluttuarnissaq misigisat pillugit oqaluttuarnikkut, paasisimanninneq aamma ilisimasat MIO-mi atuunnerata ingerlanerani ineriartortinneqarsimasut pillugit. Periuseq oqaluttuarnermik tunngaveqartoq atorneqassaaq, oqaluttuassallutik MIO-p aqutsisua aamma sulisut misilittakkatit tunngavigalugit ilisimalersimasatik pillugit, kiisalu MIO-p ingerlanermini meeqqat aamma inersimasut peqatigalugit ataatsimiinnerit, ilinniartitsineq aamma workshops aquttigalugit pilersissimasai. Oqaluttuaq taassaavoq meeqqat tamarmik pisinnaatitaaffinnut periarfissaat qanoq piviusumik pitsanngorsaarneqarsinnaaneratt pillugu.

Suliniut aningaasaateqarfimmit uannga *Seventh Generation Fund for Indigenous Peoples, Thriving Women* tapiiffigineqarpoq.

Sukumiinerusumik atuarit:

<https://mio.gl/mio-pillugu/>

Akuttunngitsumik meeqqat aamma inuusuttut uagutsinnut orniguttarput siunnersoqullutik. Aggertarput akuttunngitsumik arlaliullutik ataatsimoorlutik. Erseqqippoq taakkua imminnut akisussaaffeqatiginnerat. MIO-mi sulisut ilaata apersorneqarnerani issuaaneq.

Rosannguaq Rossen

Oqaasilerinermut,
Atuakkialerinerimut
Tusagassiutilerinermullu
Immikkoortortaqaarfimmi
pisortaq, adjunkti, ph.d.

roro@uni.gl

'Are u dum, stupid or dum ha?!' Nipi qinngarsuisoq generation Z aamma Alpha-meersoq – Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu inuit attaveqaqatigiiffiinik atuineq

Nunarsuarmi paasissutissanik ulikkaartumi Naalagaafiit Peqatigiit Meeqqat pisinnaatitaaffii Pillugit Isumaqatigiissutaanni allassimavoq meeqqat paasissutissanik aamma atortussianik assigiinngitsunik paasisaqarfinnit nunanit tamalaaneersunit pissarsinissaminnut periarfisaqassasut, kisianni tamatumunnga ilutigitillugu meeqqat paasissutissanut iluarisimaarinninnerannik ajoqusiinnaasunik illersorneqassasut. Kisianni kiap akissusaaffigaa meeqqat inuusuttullu paarinissaat aamma tusagassiutit silarsuaanni ajunngitsumik pinnissaannut ilinniartinnissaat, tamatumunnga ilanngullugit inuit attaveqaqatigiittarfiini?

'Amatøri', 'Sianiingaravit!', 'Paatsiveqanngilatit', 'Qinigaaguit Kalaallit Nunaata siunissaa iluatsinnaviannigilaq, paasinaruk killissinnaanngikkitt.' Taama allassimapput oqaaseqaatit ilaat 23-nik ukiulimmut

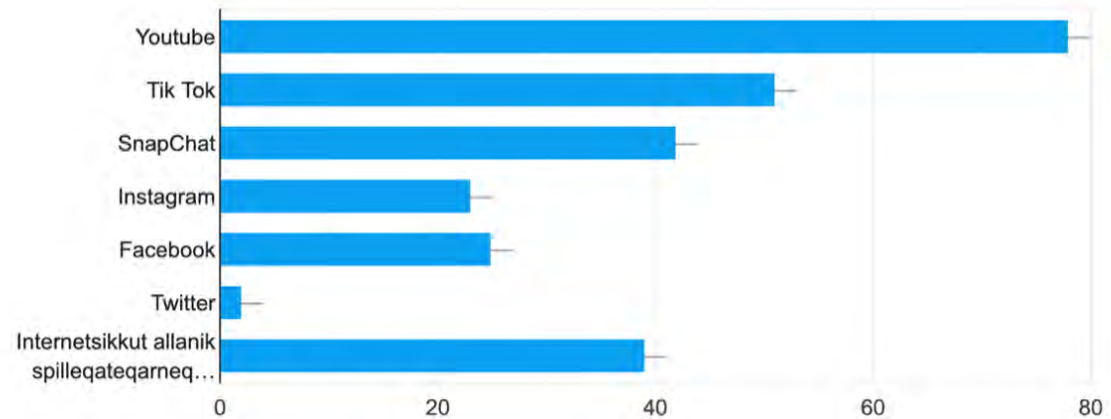
Jonas Kristoffersenimut, TikTok-imi profilimini 5.000 sinnerlugit malinnaasoqartumut, kingullermik Inatsisartunut qinersisoqarmat qineqqusaarluni sassarmat. Ajoraluartumik taanna kisimiinngilaq, tassa inuit attaveqaqatigiittarfiini qinngarsuisunik allaffigineqartuni. *Cyberbullying*, inuit attaveqaqatigiiffii aqutigalugu qinngasaarineq, Kalaallit Nunaanni meeqqat inuusuttullu akornanni amerlasuunut ulluinnarsiutaalersimavoq. Naak inuit attaveqaqatigiittarfiinut ilanngutissagaanni 13-inik ukioqalereersimanissaq killigititaagaluartoq, taamaattoq meeqqat amerlasuut ukununnga: Facebook, Instagram, SnapChat imaluunniit Tik Tok-imut isersinnaapput angajoqqaat akuersitillugit imaluunniit naamik. Taamatut qinngarsuulluni nipeqartarnerup ajornartorsiutaanerata annikillisinneqarnissaa anguniarlugu qanoq iliorsinnaavugut?

Meeqqat Illersuisuat (MIO) 2014-imi meeqqat 11-12-inik ukioqartut akornanni misissuivoq. Taamanikkut 72 % pallillugit internetimik atuisuupput, akissuteqaateqartut 910-nik amerlassuseqartut 65 %-ii Facebook inuit attaveqaqatigiittarfiitut salliuatillugu atugaaraat. Meeqqat 15 %-ii pallillugit inuit attaveqaqatigiittarfiisigut qinngasaartinneq misigisimavaat.

Qanittukkut uanga nammineerlunga annikitsun-
nguamik misissuivunga kalaallit meerartaasa aam-
ma inuusuttortaasa inuit attaveqaqatigiittarfiinik
atuinerat pillugu, tassunga ikiortigaakka Facebook-
imi ikinngutikka. Misissuineq kisitsisitigut MIO-p
2014-imi misissuisimaneratut tutsuiginartiginngilaq,
taamaatorli katillugit 91-inik akissuteqarfigineqar-
punga illoqarfinit arfinilinneersunik aamma nuna-
qarfimmi ataatsimeersunik. Akissuteqaateqartut
akornanni, taakkua tamarmik angerlarsimaffimmiit
internetimik atuisinnaapput, 96,7 %-it internetimik
atuisarput, kiisalu 86,2 % inuit attaveqaqatigiitar-
fiinik atuisuupput (tak. 1). 28,4 % ajortumik misigi-
saqarsimapput qinngasaarneqarlutik aamma iner-
simasunit qaninniarneqarlutik.

Inoqatinut attaveqaatit sorliit atorneqarpat?

Akissutit 87

Tak. 1: Kalaallit Nunaanni meeqqat inuit attaveqaqatigiittarfiat atorusunnerusaat.

Uanga apeqqutikka immersorlugit akineqartussat anga-
joqqaamit/angajoqqaatut akisussaaitaasumit meeraq
ilagalugu immersorneqarpoq, akerlianik MIO-p misis-
suinerani pisoqqami meeraq kisimiilluni immersugas-
samik immersuivoq. Uanga misissuininni angajoqqaat
ilaat imatut allappoq:

*Qitornama attaveqaqatigiittarfiit atugai tamaasa ma-
linnaaffigaakka. Meeqqat akornanni qinngasaarisarneq
atuuteqaaq ilaallu ima ingasatsigipput allaat immi-
noq-
quisarlutik taakkulu angajoqqaavi saaffiginikuuvakka
meerartik oqaloqatiginiassammasuk. Angutit arlallit
meeqqanut allattarput paasinikuuvaralu politiit taman-
na iliuuseqarfigisinnaanngikkaat. Tamanna misigereer-*

*lugu qitornavut akulikitsunik oqaloqatigisarpavut inuillu
attaveqaqatigiittarfi atugaat misissortarpavut qitornavut
illersorniarlugit.*

Misissuineri takuneqarsinnaavoq meeqqat aamma
inuusuttut amerlasuut inuit attaveqaqatigiittarfiinik
atuisuusut, kisianni suli meeqqat atuarfiini oqaloqati-
geeriaaseq aamma ileqqorissaarneq pillugit ilinniartit-
sineq amigaataasoq, aallaavinnik assigiinngitsunik
atuinermut atatillugu. Ajoraluartumik meeqqat taama-
tullu inersimasut amerlasuut isumaqarput, suut tamaa-
sa oqaatigisinnaallugit aamma qanorluunniit ileqqo-
qarsinnaallutik, skærmi atorlugu takuneqarsinnaan-
ginnermi. Uanga isumaqarpunga inuiaqatigiinni

tamanna ilungersunartutut isigisariaqaripput, oqaaqis-
saarilluta aamma iliuuseqarluta, tassami tamanna anner-
tunerusumik soqutigineqalerpat, taava ajornannginneru-
lissaaq ileqqorlunneq kaaviaartutut ittoq qaangissallugu.
Misissuinerit suli amerlanerusut atorfissaqartinneqarput
aamma sakkussanik amerlanernik ineriartortitsariaqar-
pugut inuit attaveqaqatigiit- tarfi pitsaasumik atorneqa-
leqqullugit.

Ivalu I. Mathiassen

Adjunkti ph.d.-
nngorniartoq,
Ilinniarnermik
ilisimatusarfik

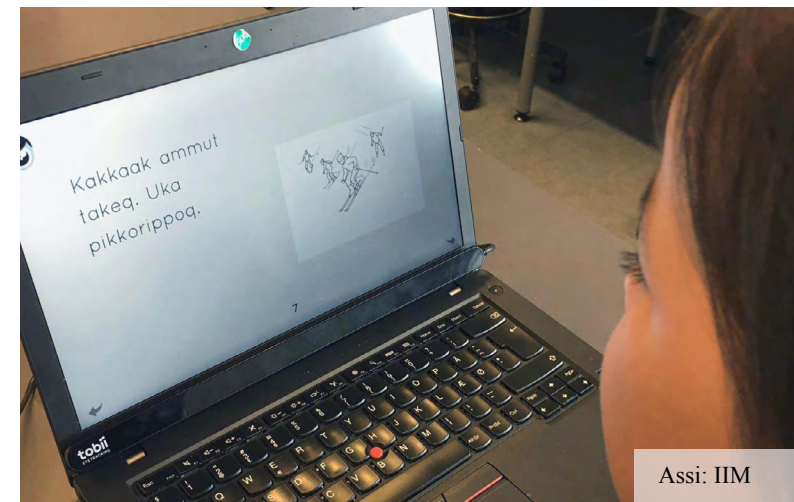
ivah@uni.gl

Kalaallit Nunaani meeqqat atuarfianni tekniki nutaaq – eye tracking atuarnermik ilin- niartitsinermi

Meeqqat atuarfianni atuartut mikinerit atuarnermut ilinniarnialeraangamik ilinniartitsisut atorfissaqartitaat tassaapput, sapinngisamik pitsaanerpaamik tapersersuisinnaasut. Taamaattumik ilinniartitsisut ilisimasariaqarpaat atuarnialerlaat qanoq iliorlutik allanneqarsimasooq paasiartareraat. Tamanna ilikkagaqarfigerusunnerullugu ilisimatusarnermi suliniummik aallartitsivunga, tassani atorpara eyetrackerimik taaneqartartoq tassa atuartup isiisa aalaneri, nipituumik atuartillugit malinnaaffigniarlugit. Atuartut immikkut ataasiakkaarlutik ilisarnaa-taat programimut, eyetrackerimut atatumut immiunneqassapput, taava tamatuma kingornatigut ilinniartitsisup atuartup atuarnermi iliuuserisartagai nalilersussavai. Eye tracking siusinnerusukkut kalaallit atuarfiini ator-neqarsimangilaq. Taamaattumik uanga misissorniarpara tekniki ator-neqarsinnaanersoq atuartut atuarnissa-

mut ilinniaraangamik piviusumik qanoq iliortarneran-nik nutaanik paasisaqarnissamut.

Isit aalanerannik eqqorluartumik immiussinermi periut-simi piumasaavoq, atuartup issianermi uningalluar-nissaa aamma ilinniartitsisup imaluunniit ilisimatusar-tup ilitsersuineri maleqqissaassallugit, akuttunngitsumik piffissami sivisunerusumi taamaattumik assut naamma-gittarnissaq piumasaqataavoq. Eye tracking kalaallit atuartut suunersoq tusarsimangisaannarpaat imaluunniit misilissimanagu, aamma suliniutip aallartinnginnerani as-sut pissangapput alapernaallutillu. Atuartut tamarmik kingornatigut namminneq nipituumik atuarnermi im-iussat takunissaannut periarfissinneqarput.

Assi: IIM

Isit aalaneri naatsumik oqaatigalugu avinneqarsinnaapput ukununga "nakkussinerit" aamma "saccader". Nakkussinerit tassaapput isit aalaneri sivi-kitsuinnarmik unippat. Saccade tassaavoq isigin-ninneq nakkussinerminngaanniit tullianut nuuppat. Eyetrackerip PC-mi skærmip aamma naqitassat akornanni inissisimasup allassimasup skærmimiittut atuarneqarnerani nakkussinerit uuttortarpai. Nakkus-sinerit taakkua allassimasup qaavani nigalinngorlutik ersittarput atuarnermut ingiaqataallutik malinnaal-lutik. Atuartup eyetrackeri atorlugu atuagaqartup immiunneqarnera takuneqarsinnaavoq uani

Takussutissiaq 1-imi allassimasumik atuarnermi isit aalanerat takutinneqarpoq. Nigaliliat taassaapput nak-kussinerit, titarnerup aappaluttup saccaderit takutip-pai. Atuartilluni nalinginnaasuvuq oqaatsinik assi-giinngitsunik sivikitsumik nakkussinerit amerlasar-nerat, taakkua saccaderinik unitsinneqartarput isigin-ninneq nuuppat. Assersuummi takuneqarsinnaavoq oqaatsimi uani *toqqortaapput* pingasoriarluni nakkun-neqartoq kiisalu ateq *Uka* ataasiarluni nakkunneqar-toq. Nakkussinerit pingasut oqaatsimiittut *toqqortaap-put* imatut paasineqassapput, atuartup oqaatsip suu-nera paasiuminaatsillugu paasiniaraa taamaalillunilu paasillugu.

Eye tracking-ip atuarnermik ilinniartitsisoq periarfis-sippaa atuartup atuarnermi periusianik paasinninnis-samut taamaalillunilu nalilerlugu, atuarnissamut pæ-dagogik sorleq meeqqanut ataasiakkaanut pitsaaner-paajunersoq. Atuarfimmil eye tracking atorlugu sulia-qarninni ilinniartitsisup aamma uanga paasivarput atuartut ilaat annertunerusumik unaminartoqartitsi-sut, ilinniartitsisup siornatigut ilisimasaanut naleqqiul-lugu. Atuartut taakkua killilimmik naqinnermik-nipi-mik-ataqatigiissitsisinnaaneq killilimmik pigaat aam-

Takussutissiaq 1. Allanneqarsimasumik atuarnermi nalaani nakkussinerit aamma saccaderinut assersuut.

ma taakkua oqaatsip suuneranik paasinninnissamut perusiat taamatuttaaq killeqarluni.

Eye trackerip aammattaq allanneqarsimasup titarta-gartaata qanoq paasineqarnissaa takutissinnaavaa, tamanna atuarnialerlaamut annertuumik iluaqutaasin-naavoq. Tassani takusinnaavara imaakkajuttartoq atuartoq atuarnermi akunnattooruni taava atuartup titartagaq qiviartarparaa. Alla atuartut ilaasa titartagaq atorlugu oqaatsit suunerisa eqqoriarnissaat toqqartaar-paat. Eqqoriaalluni atuarneq akuttunngitsumik atuarnissamum eqquilluannngitsumik aamma amig-aateqartumik takussutissaasarpoq, tamannalu atuar-tup atuarnissamum ineriartortitsinerani pimoo-rullugu isiginiarneqassaaq.

Ilinniartitsisut kalaallit ilinniartitsinissaminnut assi-giinngitsunik aallaaveqarput, tassani takusinnaavara atuarnissamik ilinniartitsineq tulleriarluakkamik. Piviusumik aamma erseqqissumik ingerlanneqarpat, taava atuartut atuarnissaminnut iliuutsinut pitsaasunik ineriartortitsisarput. Neriuppunga atuarnissamut ilin-niartitsinermi eye tracking atorlugu misileraaninni angusakka kalaallit atuarnissaminnut pillugu ilisimatu-sarneranni iluaqutaajumaartut, kiisalu minnerunngit-sumik ilinniartitsisunut allatut ilinniartitsisinnaanermik pitsaanerumik periarfissiissasut, kalaallit atuartut atuarnissaminnut pitsanngorsaataasumik.

Henrik Lund

Ilisimatusartog,
Pinngortitaleriffik

helu@natur.gl

Kalaallit Nunaanni imaani ilisimatusarnerni pissutsit nutaat atuukkaluttualeqaat

Tarajoq, Kalaallit Nunaanni ilisimatusartarnerit g s ct/ saatigalugit suliniummut ataatsimut aatuccv\cco cm Namminersorlutik Oqartussanit cplpi ccucrkusctvi k/ ivoq, nunarput ilisimatusuukmw'ko ccpk'o kukuwwo / o kn'hnutaarluinnaro kn'wo lctuwctvctwuucppi qto c'0' Umiarsuaq o kukuwwo'us 'pwpcvukppk'pwpcuwcto knw tamaro klssittumi ilisimatusartarnerit eqqarsaatigalugit nutaanik periarfissiisuteqartussaavoq. Raalc'ccrk/ sagaqatigiiaallu allat aammalu silap pisuwuk'c'ko ccpk avatangiisinut uumassuseqarnero wmw'wvppkwccppkm misissuisarnerit siunissami pwnk'vqtuccxki kpgs cuucr r w0

Tarajoq naammassillugu suliarineqareerluni oktober 2021 nunatsinnut tunniunneqarpoq, taarserpaalu

Pinngortitaleriffiup 1995-imiit imaani ilisimatuussut-sikkut misissuisarnerni atornerqarluartarsimaqisaa kili-saataasimasooq *Pâmiut*. Misissuutitaassarsuarlu nutaaq 61 meterinik takissuseqartoq sikusiorsinaanngorlugu issutsisakkamik kujaaqarlunilu itsineqarpoq, immik-kullu Issittup imartaani angalasinnaasussatut sananeqarluni. *Tarajoq* angissutsi atortorissaarusersugaaninilu peqqutigalugit imartani siusinnerusukkut misissuiffigi-neqarneq ajortuni avanarpasinnerusuniittuni aammalu ilisimatusariaatsini avatangiisinullu tunngatillugu suliassanik allanik nutaanillu suliaqarfiusinnaanersaaq. Taratsup teknikkikkut periarfissiisutigisinnaasaasa takutiinnarpaat imaani pisuussutit uumassusillit kalaallinut inuiaqatigiinnut qanoq pingaaruteqartiginerat.

Tarajoq Namminersorlutik Oqartussanit Aningaasaa-teqarfimmiillu Aage V. Jensens Fonde-mit aningaasalersugaavoq, 235 milioner koruuninillu akeqarluni. Norgemiittumit Skipsteknisk AS-imit titartagaavoq amutsivimmillu Spaniamiittumit, BALENCIA-GA-mit, sananeqarluni. *Tarajoq* Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit Pinngortitaleriffiup umiarsuarissavaa ilisimatuussutsikkut misissuutigisassallugu.

Tarajoq Issittumi sumiikkaluartumi ilisimatusarnernik ingerlataqarsinnaassaaq atortorissaarluagigamimi. Suliassat ingerlanniarnernini umiarsuaq uninngaqqinnaartariaqassappat centimeter-ialunnguit iluini nikiminiinnartarpoq. *Taratsup* maskiinaa diesel-itorsinnaallunilu innaallagiatortuuvoq. Innaallagiatortilluni 8 knob angullugu sukkassuseqartarpoq, nipaatsupilussuarmillu immami ingerlaarsinnaalluni. Maskiinaq ingerlanerata kissaq sipporuttoq pilersissagaluaruniuk, kissaq innaallagiannngorlugu umiarsuup innaallagissamik atuineranut aammalu umiarsuup ingerlatissaatut atoqqissinnaavoq.

Tarajoq siulliminiit aamma siuariaateqarfiuvoq, aalisakkanik immap ikeraniittunik misissuisarfiusinnaasoq immallu naqqani uuttortaanernik ingerlatsisinnaasassalluni.

Umiarsuup iluaniipput misissuisarfiit marluk aalisakkanik qalerualinnillu misissuiffiusinnaasoq, kemimi misissuisarfiusinnaasoq aammalu immap naqqaneersunik immallu misissugasartaannik suliaqarfiusartussa.

Imaq misissuiffiginiarlugu atortut qallutaasallusooq arlalissuit ataatsikkut itissutsini assigiingitsuneersunit imarmik aallerfigalugit uuttor-

taasarnerit ingerlanneqarsinnaalissapput. Ekkolodeq piginnaneqarnerusoq (multibeam) atorlugu immap naqqata ilusaa erseqqeqqissaangajavittumik sukutsinngui tamaasa ilanngullugit titartarneqarsinnaalissaaq aamma. Atortoq taama ittoq ilisimatusartartunut, aalisartunut umiarsuarsortunullu iluaqutaassaaq.

Taratsumi inuttat aqqaneq marluusassapput, ilisimatusartartut 20-t ataatsikkut sulliviginnaassavaat aammalu assersuutigalugu Kalaallit Nunaanni Imarsiornermik Ilinniartut ilinniartut ilaasarsinnaassapput.

Pinngortitaleriffiup Tarajoq avataani ilisimatusarnermut misissuisarnissamut atuleruniuk umiarsuarnik nunanik allaneersunik attartortariaarutissaaq.

Tarajoq angisoorujussuugami arlalinnik tappiorannartunik misissuiffissanik laboratoriaqarpoq, ilaatigut aalisakkanik qalerualinnillu misissuineranut taakkua atornerqartartussaapput.

Kisitsisit pingaarnarit

Utsertussusia:	2841
Usisinnaasai:	852
Takissusia:	61.4 m
Silissusia:	16.0 m
Itsinnera:	8 m
Sukkass. nalingin.:	14 knob
Kalitsisinnaas- susia:	> 50 tons
Immamiissin- naassusia:	> ullut 40

Oqaluttuarisaanermi kingumut qiviarluta umiarsuit ilisimatuussutsikkut misissuutaasarsimasut nunatsinnillu sullissisuusarsimasut, arlalialussuit, katinneraallusooq *Tarajoq*. Soorlu umiarsuaaraq *Adolf Jensen* 1980-ikkut aallartilaarneranni Kalaallit Nunaata imartaani raajaqassutsimik aallarnisaataasumik uuttortaaniartalersimasooq. Angallat taanna 1980-ikkut naajartornerini KGH-p kilisaataataasa ilaannit taarserneqarpoq, *Pâmiut* – kilisaatip taassuma assigivai kilisaatit *Elias Kleist* aamma *Sisimiut*.

Pinngortitaleriffiup Grønlands Fiskeriundersøgelsen illu kilisaat *Pâmiut* ukiorpaalukasinni attartoriarlugu, Pinngortitaleriffiup 1995-imi pisiaraa. *Pâmiut* allanngortiterneqalaariarluni 2018 tikillugu imaani ilisimatuussutsikkut misissuutitut atorpoq, kingornalu qaqqinneqarami piuneerullugu aserorterneqarluni. *Pâmiut* oqaluttuaannanngornerata kingorna, Pinngortita-

leriffiup Kalaallit Nunaata Kitaata Tunullu imartaanni ukiumoortumik misissuinerinik ingerlatsisarnini nangillugit islandimiut kilisaataataanik attartornikkut suliassani naammassisisinnaasarsimavai.

Kalaallit Nunaat maannakkut umiarsuarnik ilisimatuussutsikkut misissuutininik marlussuarnik peqalerpoq, ukiorpassuarnilu imaani uumassuseqassutsimik malit-tarinnineq ilisimatusarnerillu tamaalillutik ingerlaq-qissinnaanngussapput: *Taratsup* misissugarissavai sinerissap avataaniittut aalisakkat pingaarutillit soorlu qalerallit, saarullit aammalu immap naqqanik ilisimatusaatigalugu uuttortaasarnarit, *Sannallu* pisarneq mallillugu Kalaallit Nunaata sineriaa atuarlugu peqassutsit sinerissap qanittuiniittut misissuiffigisassavai.

Assi: Lars Demant-Poort

Mads Peter
Heide-Jørgensen

Professori,
Pinngortitaleriffik

mhj@ghsdk.dk

Qilalukkap qernertap uumasuunera tupinnartoq

Assi: MPHJ

Qilalukkat qernertat ingerlaartut

Qilalugaq qernertaq, siisisoq tigererlu assigalugit, uumasunit tamanit qangarsuaaniilli amerlasoorpas-suariarluni oqaluttualiarineqatarsimavoq. Anguti-vissap to meterit angullugit imusumillusoq tuugaa-qartarnera oqaluttualiani tamani qitiutinneqartarpoq, uumasutut ataasiinnarmik tuugaalittut taaneqartarluni. Arnavissanullu 'nakereqqosaarutitut' nuliuni-arnermi pikkunarsaatitut tuugaap atuuttuunera ullumikkut ilisimalersimavarput, arnavissap piaqqeqatiginiakkaminik toqqaanialeraangami angutivissap 'pikkunarneranik' uuttortaatitullusoq atortagaa. Ili-simalernikuuarpullu aamma qilalugaq qernertaq ukiut hundredit angullugit utoqqalisinnaammatt – arnaviaq qulinik ukioqaleraangami piaqqisinaalersarpoq, ukiullu pingasukkaarlugit piaqqisararluni.

Kalaallit Nunaat immikkut ittumik pisussaaffeqarpoq qilalukkanik qernertanik mianerinnittussaatailluni. Qilalugarmi qernertaq nunarsuaq tamaat isigalugu taamaallaat Atlantikorsuup imartaata issittumut atuumasortaata avannarpasinnerusortaani uumasuuvoq. Qilalugaqatigiiat anginerusut Kalaallit Nunaata imartaani Canadallu issittoqarfisa imartaanni uumasuupput. Qilalugaqatigiiat pineqartut Kalaallit Nunaanneersunit Canadameersunillu amerlasuunik ukiut tamaasa pisaqarfusarput, assorsuarlu mattaa tuugaavalu – naleqaqimmatami – piumaneqartuullutik, aammami sanilliunneqarsinnaanngitsumik mattak nunarsuup issittormiunuttaassaannngiusattumik pingaaruteqartupilussuummat. Ajoraluartumilli qilalugaqatigiiat qernertat piniagaavallaarnermikkut

ikiliartornerat pequtaalluni aarlerinartorsiortinneqarput, siunissamilu piniarneqarsinnaassappata aamma mianerineqartumik iluaqutigineqartariaqarput (piniagaasariaqarput). Pinngortitaleriffimmeersut qilalukkanik qernertanik ilisimatusarnernik annertuunik ingerlataqarnikuuppuut, ukiullu kingulliit qulit matuma siorna Kalaallit Nunaata kangjata imartaani qilalukkanik qernertanik misissuisarfimmik pilersitsinikuupput, taamaalillutik qilalukkat qernertat uumasuunerat tupinnartoq sukutsinnguat tamaat angullugu misissuiffigisinnaanngorlugit.

Sumiiffigisartakkaminnut aalajaatsuenerat

Qilalukkanik qernertanik qaammataasanut nassitsissutinik atortulerluni malittarinninnerit takutippaat aasisarfimminniit ukiisarfirminnut ingerlaartarnerat, aammalu takutitsippat arferit pineqartut allannguuteqarfiusaanngitsumillusoq ingerlaartarfimminnut ornigarisartakkaminnullu, ukiut tamaasa aasariartornerani ulloq siorna takkuffigisartik eqqoqqinnaarlugu, takuteqqittarnerat. Tassa qilalukkat qernertat pissusilersuutigisartakkaminnut allangujuitsitsillutik aalajaatsupilussuupput. Qernertaqatigiiaat immikkoortitaarlutik sumiiffinnaaqarput, tassa aalajangersimaffaarissumik aasisarfegarlutillu ukiisarfeqarput. Qernertaqatigiiaat immikkoortut sanileriisakkalua-raangamilluunniit imminnut 'pulaarneq' ajorput. Qaqutigorsuaannaq qernertaqatigiiaat sumiiffimmi allamiittut, sanilerigaluarunikkuunniit, 'pulaarsinnaasarpaat', tassa pulaarneq atugarisuunngilaat. Taama naatsorsoruminartigisumik pissusilersortarnerisa piniaruminarsitittarpaat, kisiannili taamaakkaluar-pataluunniit nerisassatut iluaqutiginiarneranni mianersuunneqartupilussusariaaqarput: Qilalukkat qernertat Kalaallit Nunaata imartaaniittartut, qimagunnerli ajortut, qernertaqatigiupput ataatsit – kangerluit ataasiakkaat namminerisaminnik qernertaqatigiiaaqsinnaapput, piniagaanermikkulli sunnertiasupilus-suarnik.

Nipi aporartillugu sumiissusersiniarneq suussusersuinerillu

Naak qernertaq angutiviaq kiinnami saamiatungaani ataasiinnarmik tuugaaqaraluarluni arfenuk kigutilinnut ilaasutut taaneqartarpoq, immikkulli ilisarnaatigaa nipini atorlugu sumiinnerminik aammalu nerisassami sumiinnera paasiartaramiuk. Itinerusumut aqqarsimatilluni nipitoorujussuarmik klikkertaarluni aqqaamasarpoq, nipillu tamakku immap iluani arferit isertugaatiginiagaannik qulaarsisarput. Qernertaq nalinginnaasumik akuttunngitsunik klikkertaartarpoq. Soorlu minutsit arlerlugit sekundimut klikki ataaseq. Arlaanillu misissugassaminik nassaarsimariangaami, taava klikkertaarnerat sukkanerujussuanngartarpoq, soorlu sekundimut 100-t angusinnaasarlugit, taamaaliornerallu taaneqartarpoq 'buzzes'. Taamaaliulertarpoq suna arlaat pisarisimasani misissornialeraanga-miuk imaluunniit nerisassani millugullugu iinialeraangaamiuk.

Nipiliuutitut misikkarissusia

Qilalugaq qernertaq ukiorparpassuarni untritolikkaani imartani nipaalluinnartuni inunnit tikinneqarneq ajortuni uumasuuvuq. Taamaammatt ukiuni kingulliunerusuni umiarsuarsuit sikunik aserorterussuit aammalu ikummatissanik angallassissussuit imartani sumiiffigisartagaanni nipilioqalutik ingerlaartalernikuusut qernertanut nutaajupput. Piniartut qangarsuaaniit ilisimasaraat qilalukkat qernertat nipimininnguanulluunniit nujuar-tupilussuummata, taamaattumik qajaq qernertarniutitut ulloq manna tikillugu atorneqarpoq. Nipi immap iluaniitilluni siaruaatilerortarpoq, misissuinerillu takutippaat umiarsuit nipiliornerat 20-30 kilometerit angullugit ungasitsigisumiinneranniit qernertanik malugisaqareertarmat. Qernertat qisuariartarnerat assigiinneq ajorpoq, nalinginnaanerpaavorlu nipiliorunnaarnerat, tamannalu nerisassarsiornerinut eqquisarpoq. Itisuumut aqqaamasaqattaarunnaartarput, sissallu tungaanut qimaasarlutik. Taamatut uippakajaartinneqaleraangamik ki-gaatsumik uummataasa tillertariaaseqarnerat akornusersorneqalertarpoq, nipimimmi tusaaffigisaminit qimaaniarnerminut nukini atorujussuartaqalartaramigit. Imaata sikunikinnerusalerne qularnangitsumik qilalukkanut qernertanut sunniuteqassaaq, umiarsuarsuarniimmi nipiliorititsarnerit qaffallutillu akulikinnerulernissaat siunissami naatsorsuutigineqarsinnaavoq – apeqquataaginnassaarlu qilalukkat qernertat nipinut taama ittu-nut taamanikkussamat sungiussereersimassanersut.

Immap nillissusia kissassusialu

Qilalukkat qernertat oqorsaasersorluagaapput, issungaatsiar-torsuarmik orsoqaramik, timaallu 35° C kissassuseqarlutik, nukersoraangamillu kiakkortuujullutik nililertujaarneq ajorput. Taamaammatt aamma arfenuk kigaannerusunut ilaasuupput, qunulleraangamik qimaalortorsinnaassuseqanngitsut kisiannilu pinertoorsuit – ungasissorsuarmut ingerlaarsinnaasusilinnguit. Qilalukkat qernertat immami qereqqajaasumiinnissartik iluarinerusarpaat, taamaammallu Kalaallit Nunaata imartaani atlantikumut toqqaannaq atassuteqartuni siumugasasaaratik. Silalli pissusiata allanngornerata kingunerisaanik imartavut kissatsikkiartulernikuupput, tamaanneralu qilalukkanut qernertanut sunniuteqarpoq ilaasa pissusissamisoortumik uummaviguarsimasatik qimareersimallugit – sumiiffiilli ilaanniit tammavinnissaat naatsorsuutigineqarpoq. Maanna Kalaallit Nunaata kujataata imartaa qilalukkanut qernertanut uummavissaaajunnaareerpoq, siumullu isiginialaarutta ilimanarluinnarpoq qernertat 2021 aallartittumiit avannamat illuariartulereernissaat. Nunarsuup avannaarsuani najugaqartutoqaasimasumut, allannguajaatsumillu pissuseqarsimasumut, qilalukkamat qernertamat silap pissusiata taama sukkatigisumik allanngoriartorneranut naleqqussarsinnaasuseqarnissaq ilimanangilaq. Imartatsinni maannatut uuma-suujuarnissaa qularnarpoq.

Assi: Carsten Egevang

ILISIMATUSAAT

ILISIMATUSARFIMMI PINNGORTITALERIFFIMMILU

ILISIMATUUTUT MISISSUKKAT

2021-22